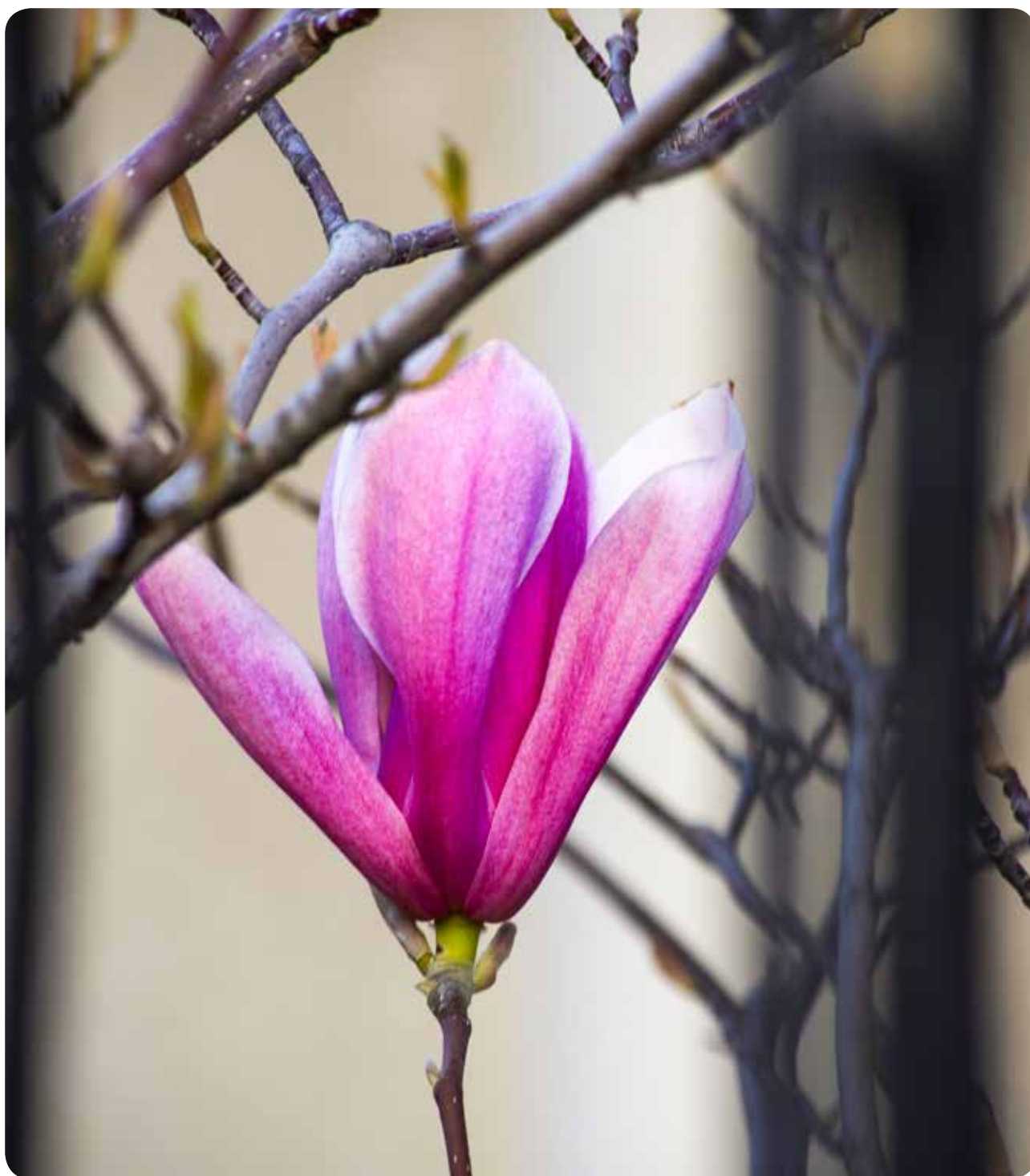

DATAȚINĂ

Serie nouă, anul 6, nr. 72, aprilie 2020
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Cuprins

4	<i>Interviu cu Părintele Marius Moșteanu</i>
Un adevărat creștin poate să spună acum:
„Da, ascult și eu porunca”	15	<i>Obiceiuri de pe la noi</i>
Nădejdea în șfanț și creițar
5	<i>Spic de Soare, gând albastru</i>
LUMINA care unește oameni	17	<i>Povestea vorbelor</i>
A-și mânca lefteria; a rămâne lefter;
a lăsa pe cineva lefter
6	<i>Academica</i>
Istoria cuvântului Paști reflectată în
dicționarele limbii române	20	<i>A fost colaboratoarea revistei Datina</i>
Remember Maria Danilov
8	<i>Spiritualitate</i>
Despre simbolul Crucii	22	<i>Românii sunt pretutindeni</i>
Titulescu să ne sfătuiască
12	<i>Activitatea Centrului Cultural Județean
Constanța „Teodor T. Burada”</i>
În vreme de Covid 19...	23	<i>Rememorări</i>
Mircea Eliade la Cernavoda
12	<i>Dobrogea, locuri de poveste</i>
Urluia	27	<i>Profesorii noștri –</i>
Iulia Pană, un artist profund
		33	<i>Memoria orașului</i>
Cazinourile litoralului românesc (II)

*Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța*

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: PROF. DOINA VOIVOZEANU, DIRECTOR ARTISTIC: SILVIA ȚIGMEANU

REDACTOR ȘEF: CONF.UNIV. DR. AURELIA LĂPUȘAN
REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU, LAURENȚIU DESPINA,
ADRIAN NICOLA

Director economic: Alina ONEL
Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Corectură: Daniela Andra COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Bd. Tomis nr. 110 Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93 Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Timpul s-a oprit într-un colț al Planetei. De acolo reverberațiile lui s-au împrăștiat peste tot. Nu mai este niciun loc al Pământului în care viața să se desfășoare ca până acum. În goana ei, cel mai ades nemăsurată...

La început ni s-a părut binevenită libertatea de a face și altfel. De a sta acasă, de a căuta forme ușoare de a înfrunța nevăzutul, dar necruțătorul dușman. Nici nu am simțit când am pierdut libertatea de decizie asupra propriilor vieți și am intrat într-o panică colectivă amplificată prin toate canalele. Oamenii s-au trezit că au pierdut pentru un timp afacerile, slujbele, mai târziu, unii și identitatea și, cel mai mult, siguranța.

S-a produs o moarte nu fizică, ci una emoțională, spirituală, o moarte bruscă a rutinei vieții. Majoritatea oamenilor au renunțat conștient la nevoile, la obișnuințele sau la planurile vieții lor. De dragul binelui. Și totuși au făcut aceste gesturi cu suspiciune, cu incertitudine. Era împotriva voinței lor. La început nu îți dai seama ce efecte urmează, dar mai apoi ele încep să vină din urmă. După confuzie și goana de a acoperi incertul, urmează încă o realitate. Apare în sinele nostru furia. Ne dăm seama că suntem nedreptățiți. O furie nu din frică, ci survenită din nesăbuiința și nepriceperea altora. Paradoxal, suntem vii, dar nu putem trăi.

Cel mai mult a sădit în noi incertitudinea zilei de mâine. Astăzi stăm în case, ne purtăm cu stoicism măștile, ne resemnăm, dar până când? Lumina soarelui e tot mai orbitoare, dar nu mai încălzește, primăvara trece pe lângă noi fără să-i vedem verdele parcurilor și florile copacilor înnebuniți de culoare.

Sărbătorile pascale, bucuria noastră de a ne manifesta credința, tradițiile și iubirea se desfășoară la lumina lumânării din fereastră.

Și totuși abia acum ne-am regăsit. Am avut timp să stăm cu noi înșine de vorbă, să privim înapoi, să ne iertăm pentru greșelile tinereții, pentru erorile maturității, pentru faptele mici și mari care trebuiau odată și odată decontate.

Interviu cu Părintele Marius Moșteanu

Un adevărat creștin poate să spună acum:
„Da, ascult și eu porunca”

Aurelia LĂPUȘAN

Doctor în teologie, universitar în cadrul Facultății de Teologie a Universității Ovidius din Constanța, autorul unor importante studii despre muzica bisericească din Dobrogea, preot paroh la Biserica „Sfântul Nicolae”, Părintele Marius Moșteanu, duhovnicul mult iubit de enoriași, care împarte tuturor credință și încredere, zâmbete și speranță, spunea într-un recent interviu că în anul acesta, 2020, sub sceptrul hâd al unei pandemii nemaîntâlnite pe toată Planeta,, „Dumnezeu ne-a lăsat să înviem singuri!”

-Să înțelegem din aceste cuvinte că Dumnezeu ne avertizează pentru viața pe care am dus-o până acum, preocupați tot mai mult de plăceri, griji, nevoi materiale, ignorând tocmai ceea ce este esența vieții, spiritul?

-Omul, în ziua de astăzi, este atât de haotic în mișcările lui tocmai pentru că nu este împăcat deloc cu el însuși. Dacă ar fi împăcat cu el, un om ar avea niște priorități foarte bine puse la

punct. S-ar gândi de ce oare ni se cere să iubim pe aproapele ca pe noi înșine. Nu cumva este acum momentul la a întoarce privirea către noi, ca să rezolvăm ce este înăuntrul nostru? Să avem metrul etalon al iubirii în noi, ca să putem să-l folosim în iubirea cu celălalt. Dumnezeu nu ne pedepsește, ci ne cere să scoatem din noi ce este mai bun. Dacă nu putem să ne împărtășim cu Hristos în noaptea de Paști, trebuie să fim noi împărtășanie pentru ceilalți. Trebuie să ne transformăm noi în ceva mai bun, în ceva de împărtășit și altora. Aș vrea ca lumea, atunci când se gândește la cineva, deja să învieze gândul că va veni și vremea să-l îmbrățișeze.

-Și totuși, Dumnezeu vrea să înviem singuri în acest an? În ce sens?

-Hristos, fiul omului, dar și fiul lui Dumnezeu, a înviat de unul singur. Anul acesta este un an special, în care Dumnezeu ne lasă să înviem de unii singuri. Ne lasă singuri ca să înviem din ceea ce avem. Nu din ritualistică, nu din tot ceea ce

înseamnă înconjurarea bisericii și aducerea luminii de la Ierusalim și așa mai departe. NU! Anul ăsta, Dumnezeu ne-a lăsat să înviem singuri. Pentru că în Grădina Ghetsimani, pe Fiul său Dumnezeu l-a lăsat după rugăciune să se convingă că trebuie să ia din paharul care era pregătit, adică din patimă. Și a spus „Fie mie, paharul pe care mi l-ai dat îl iau” și asta a fost primordială pentru Învierea Mântuitorului, asumarea că va învia singur. Nu l-a ajutat Tatăl.

Ei bine, pe noi acum, dacă Dumnezeu ne lasă singuri – dar asta nu înseamnă că suntem de capul nostru – ne lasă tocmai să înțelegem calitatea de fiu.

Anul acesta ne îmbrăcăm cu niște haine noi: cu hainele ascultării, cu hainele răbdării, cu

hainele cumințeniei, pe care le-am aruncat de pe noi de multă vreme. Cred că cel mai cumințel lucru pentru un adevărat creștin ar fi acum să spună „Da, ascult și eu porunca”.

-Transmiteți un mesaj de dragoste duhovnicească spre toți enoriașii care vă iubesc?

-Anul acesta mă voi face lumină pe mine prin gândurile mele, prin îmbrățișarea mea cu duhul, prin aducerile-aminte frumoase, voi face din mine un om înviat, un om care să transmită mai departe că, de fapt, anul acesta măcar, așa vrea Dumnezeu să serbeze cu noi Paștele.

A trăi frumos nu înseamnă să răspundem la provocări, ci la a ne provoca în noi mai multă îngăduință.

Spic de Soare, gând albastru

LUMINA care unește oameni

Laurențiu DESPINA

Atunci când am scris „Copacul cu frunze de caiet” am avut în minte ideea de familie asemenea unui copac în care fiecare dintre ai noștri a avut locul lui, la fel ca-ntr-un copac rânduit pe ramuri, frunze și fire de viață. Mi s-a părut cea mai expresivă trimitere la gândul de familie, a celui urcuș de sevă care vine din rădăcini adânci și se înalță de la o generație la alta până când cerul se va simți curat.

„...Când m-am născut, copacul era în primul rând unul bogat, era vânos și, la umbra lui - făcea din belșug pe vremea aceea - eu, unul, un tânăr care fugeam dezbrăcat gol-pușcă să mă ascund în patul bunicii, în timp ce ea întreba cu adevărat talent actoricesc: „Unde-i, fată, băiatul?”, eu unul, spuneam, mă simțeam bine. Copacul avea ceva protector și, ca un făcut, nu-l priveam niciodată toamna târziu și nici când iarna îl făcea un copac de zăpadă. Copacul era un spectacol cu mulți actori și roluri, era casa plină de unchi, mătuși, veri și tot felul de rubedenii și de cunoscuți. Puteam vorbi cu el, cu toate că, într-un fel, era taciturn, retras în căminul lui, dar niciodată morocănos. Eu eram „ăla mic”, deși de fiecare dată lumea se mira ce mare m-am făcut, în timp ce-și dădeau cu părerea cu cine semănam mai mult. De la cine am luat ochii, de la cine am gura sau pe cine moștenesc la culoarea părului. Cei din jur încercau să-mi fie aproape și să mă facă să-i iubesc necondiționat, sincer, ca pe ai mei”.

Copacul cu frunze de caiet

Copacul erau toți ai mei strânși în jurul mesei, de sărbători, de Crăciun și de Paște. Iar eu, o frunză din cartea lui, moț în capul acelor mese îndestulate de sărbători, răsfățat de bunătățile și tradițiile zilelor în care datina locului și a pildelor creștine se cerea respectată. Copilul de atunci, absolvit doar de inocența vârstei, vâna stafidele de pe țeasta cozonacilor burtoși, rumeniți în Vinerea Mare și puși la păstrat sub un ștergar alb, așteptând a onora masa cea mare a zilei de Duminică. Dar eram iertat și nimeni nu se supăra. Nici măcar mama, care trudea la nașterea lor, și pentru a mă face părtaș la opera ei mă puneă să țin de copaia în care frământa aluatul, lăsându-mă să cred că, de fapt, eu am cea mai mare și mai grea misie. Așa că nu trebuia să mire pe nimeni când povesteam în ziua de Paște, din capul mesei, cum am făcut eu cozonacii și de ce toți spun că au ieșit așa de buni.

Întâmplare sau nu, una dintre primele poezii pe care am „trăit-o” a fost *La Paște*, a lui George Topârceanu. Am ajuns să o învăț de câte ori o auzeam seara, înainte de culcare, în vremea aceea ca pe cea mai frumoasă poveste, cucerit iremediabil fiind de finalul ei de-a dreptul haios. V-o mai aduceți aminte? „...Eu mai bine-ar fi să tac / Așa galben sunt că-mi vine / Să-mi închipui că pe mine / M-a ouat un cozonac”, spuneoul galben pus pe farfuria din sufragerie, împreună cu suratele indignate nu doar că sunt vopsite, dar mai sunt și fierte. Iar dacă asta nu ar fi de ajuns, vor mai fi și date cap în cap. Nostimă prin

scena zugrăvită, poezia a creat perfect în mintea copilului de atunci atmosfera unei zile de Paște de pe masa căreia nu lipsesc ouăle colorate, tihna și nevoia de reculegere, de a fi alături de cei apropiați.

În acest an, când boala secolului își arată colții, mai mult ca oricând, Lumina înseamnă solidaritate. Așa cum lumina pătrunde până în cel mai întunecos colțișor, solidaritatea oamenilor trebuie să ajungă peste tot, să lumineze prin forța ei, să dea putere și să destindă frunți încruntate și, mult prea multe dintre ele, atât de încercate. Ea este așteptată să se reverse luminos în toți oamenii care, prin însăși unitatea lor, în vremuri grele, trebuie să lumineze de speranță și să aducă adevărata primăvară înapoi.

Rânduie în miezul lui Aprilie, când natura își dezvelește umerii, Paștele are pentru creștinii ortodocși semnificația biruinței lui Hristos asupra morții, și totodată o biruință asupra a tot ce este rău. Transmisă din generație în generație, pilda aceasta a ajuns până în zilele noastre când este cu pioșenie prăznuită, pentru că m-aș feri să spun că ea este sărbătorită deși, în accepțiunea unanimă, când spunem Paște vorbim despre o sărbătoare a creștinătății.

Paștele nu înseamnă doar masa încărcată de bunătați. Dincolo de relația noastră cu exteriorul, cu cei din jur, în special într-o astfel de zi, cu „ai noștri”, este un drum și în noi înșine. Acel drum pe care-l facem de-a lungul unui an, în căutarea, sau mai degrabă așteptarea luminii care înseamnă împlinire. Orice pas alături ne va îndepărta de la întâlnirea noastră tainică cu mesajul și mângâierea ei. Aceea de care avem atâtă nevoie, dar nu ca de o lozincă, ci asemenea unui îndemn și a unei porții de curaj de a merge mai departe, mai senini, mai încrezători. În același timp, solidaritatea este azi Lumina. Să ne-o oferim din toată inima, nu doar ca pe un dar creștinesc, ci ca pe o dovadă de înțelepciune și ca o povăță că împreună putem lumina mai bine pentru noi și toți semenii noștri. Pentru că însăși viața este raza de lumină și reînvierea noastră an de an. În amintirea inocentei copilării, a zilelor de tihnă întru credință, a nevoii de zile sfinte și luminoase, a tot ce este mai bun, Paștele trebuie să fie ziua cu emoția născută de gândul către toți semenii noștri, că viața este cel mai luminos dar pe care l-am primit vreodată. Așa că să-l trăim și să ne bucurăm pentru el!

Academica
=====

Istoria cuvântului Paști reflectată în dicționarele limbii române

Florentina NICOLAE, Universitatea Ovidius din Constanța

Împreună cu religia creștină, au pătruns, în limba latină populară, foarte multe împrumuturi din greacă și ebraică, deoarece acestea erau canalele de răspândire a noii credințe orientale. Misionarii creștini au adus din Orient texte grecești, în primul rând „Evangheliile”, pentru predicile lor. Deoarece se adresau unor vorbitori de latină care erau oameni simpli și fără cultură – mai ales în faza creștinismului timpuriu –, misionarii au fost nevoiți să își traducă predicile din greacă în latina de fiecare zi. Cu toate acestea, pentru termenii de specialitate sau „tehnic” legați direct de noua religie nu era mereu ușor de găsit echivalente pe teren latinesc. În plus, textul biblic, considerat sacru, trebuia tradus cât mai literal cu putință, ceea ce a dus la evitarea unor corespondențe aproximative. Frecvența neologismelor grecești este mare în traduceri latinești ale „Bibliei” și în scrierile patristice timpurii. De asemenea, prin intermediul limbii grecești, au pătruns în latină și cuvinte de origine ebraică, precum amen, gehenna, hosanna, satanas etc. Între acești termeni se încadrează

și grecescul πάσχα, devenit în latină pascha, paschae sau pascha, paschatis, de unde a trecut în limbile romanice: dacoromână paște, meglenoromână paști, istroromână păște, italiană pasqua, franceză pâque, provenșală pasca, catalană pasqua, portugheză pascoa, precum și în albaneză pashkë (Istoria limbii române, I, 2018, p. 239).

Prima atestare a acestui cuvânt în limba română se pare că se află în „Evangheliarul slavo-român de la Sibiu”, publicat între 1551-1553 (Hariton Tiktin, Rumänisch-Deutsches Wörterbuch, 1989, III, p. 20). În dicționarul lui Ioan Bobb (Dicționarul rumanesc, latinesc și unguresc, Tom II, M-Z, 1822, p. 159) este înregistrat dubletul latinesc pascha, paschae și pascha, paschatis, din greacă și ilustrează momentele de căutări ale sistemului grafic românesc: paschi, pasci. Lexiconul de la Buda înregistrează doar forma Paști (1825, p. 487), indicând ca etimon dubletul latinesc, ca lucrarea lui Bobb. În 1841, profesorul P. Poyenar a publicat un Dictionnaire français-valaque, în

care explică fr. *pâque* doar prin rom. *paști* și comentează sărbătoarea evreiască de la care a fost preluată denumirea de către creștini. Este începutul unei noi abordări lexicografice a termenului, în care se face distincția între cele două sărbători religioase, ebraică și creștină și care va fi continuată de Laurian și Massim (1876), apoi de Antonescu (1894) care vor adăuga și etimonul ebraic. Vocabulariu de limba germană și română al lui Teodor Stamati înregistrează doar forma *paști*, explicată foarte simplu, „sărbătoarea” (1852, p. 550). Douăzeci de ani mai târziu, dicționarul celebru al lui Cihac înregistrează prima trimitere la originalul ebraic: *pasca*, *ae* & *atis* (πάσχα de l’hebreu *pesah*) și face o distincție clară sub aspectul circulației lor, între *paști* și *pască*, subliniind pătrunderea prin filieră slavonă, a celui de-al doilea termen, spre deosebire de primul, care este de origine latină (A. de Cihac, *Dictionnaire d’étymologie daco-romane*, I, 1870, p. 198). Dicționarul etimologic al lui Laurian și Massim (II, 1876, p. 595) pornește de la singularul *pască* și menționează etimonul primar ebraic, *pesah* = trecere, pe care îl va relua

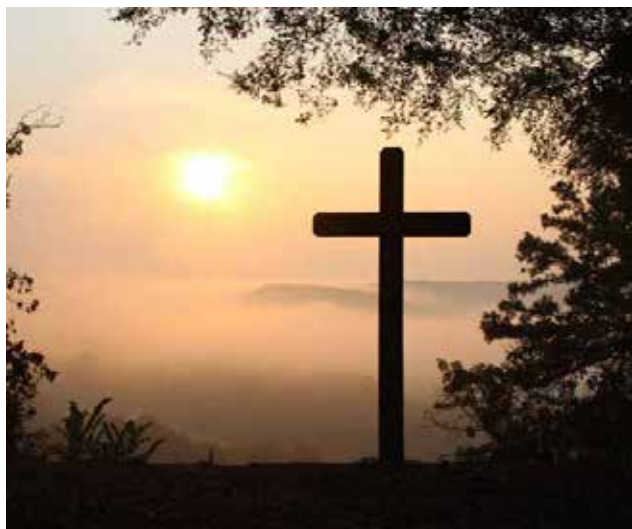
G. M. Antonescu, în dicționarul său publicat în 1894 (vezi apoi I. Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, 1931, 911). Spre deosebire de Cihac, cei doi autori consideră că *pasca* și *paști*, *paște* au același etimon latinesc la origine.

Dicționarul lui Fr. Damé (*Dictionnaire roumain-français*, 1893, p. 192) înregistrează termenul *Pasce* pe care îl consideră la numărul plural, făcând analogie cu fr. *pâques*. Dicționarul lui G. M. Antonescu (*Nou dicționariu francesu-român și român-francesu*, 1894, p. 347) înregistrează aceeași formă unică *Pasce*, din nou cu grafia epocii, respectiv cu grupul *sc* pentru *șt* și subliniază diferența semantică din limba franceză între forma de singular *pâque*, cu referire la Paștele evreiesc, și forma de plural *pâques*, pentru Paștele creștin. I. Candrea – Ov. Densușianu notează că româna păstrează forma latinească de plural, *pachae* (*Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine*, 1914, p. 204).

Pe linia lui Laurian și a lui Massim, dar cu multe detalii de ordin cultural și cu corectarea etimonului ebraic, merge Scriban: *Paște* și *Paști* f., p1. și n. sing. (lat. *Paschae*, pl. d. *Pascha*, vgr. *pášha*, care vine d. ebr. *pasch’ah*, trecere; it. *Pasqua*, pv. *Pasca*, *Pasqua*, fr. *Pâques*, sp. *Pascua*, pg. *Pascoa* ; vsl. rus. *Pášha* (p. 941). August Scriban (*Dicționarul limbii românești*, 1939) consideră că *Paște* și *Paști* au fost inițial forme de plural create prin analogie, menținute ulterior doar la singular: „În ori-ce caz, și *Paste*, și *Pasti* îs considerate de popor ca un neutru singular” (p. 942). Al. Ciorănescu consideră ca punct de plecare pluralul latinesc *Paschae*, din care a rezultat *Paște*, utilizat ca neutru singular, ceea ce a generat formarea pluralului *Paști* (*Diccionario etimologico rumano*, 1966, p. 607). În prezent, *Paște* este considerat un substantiv masculin singular, cu pluralul *Paști* care, în sintagma *Sfintele Paști* este utilizat la genul neutru (DOOM, 2005, p. 577). În DEX este considerat și feminin, și masculin, cu originea în *pascha*, *paschae*; DEX plasează pe primul loc în explicații semnificația creștină, urmată de cea ebraică. Dicționarele limbii române arată constantă utilizare a dubletului *Paște* și *Paști*, precum și originea latină, din dubletul *pascha*, *paschae* și *pascha*, *paschatis*, cu preferința pentru forma în -i. Ambiguitatea categoriei genului persistă până în epoca noastră.

De la finele secolului al XIX-lea, explicațiile termenului acoperă detalii culturale, legate de sărbătoarea ebraică și cea creștină, precum și comentarii asupra frazeologismelor care conțin termenul respectiv.

Istoria crucii este veche și controversată. De la precreștini până la semnul lui Iisus Hristos ca simbol al salvării și mântuirii, crucea a fost menționată în diferite surse credibile și mai puțin credibile. Desigur, voi menționa episodic apariția simbolului crucii la diferite popoare necreștine din perioade străvechi, ca simplă istorie, luând în seamă și trimitând la sursa informației. Crucea este un simbol precreștin întâlnit la caldeeni, indieni, egipteni, sirieni, mexicani, greci, romani. El ar fi provenit de la vechii babilonieni înainte de răspândirea lor în alte părți ale lumii.¹ La persani și apoi la romani crucea era un obiect de supliciu josnic pentru pedepsirea răufăcătorilor, tâlharilor, sclavilor care nesocotiseră și subminaseră ordinea politică romană. Tradiția atribuie legendarei regine Semiramida a Asiriei introducerea pedepsei cu moartea pe cruce.² Crucea are un sens material și unul moral. Sensul material se referă desigur la construcția fizică a crucii, sensul moral implică atât supliciu cât și semnificația eshatologică. Crucea, în limba latină *crux*, reprezintă o construcție formată dintr-un stâlp intersectat cu o traversă pe care erau omorâți condamnații. Intersectarea segmentelor varia când la jumătatea celei verticale (crucea greacă), când mai sus (crucea latină), când în formă de X (*crux decussata*) din latinescul *decussis* care însemna zece și a fost numită mai târziu "Crucea Sfântului Andrei". În limba greacă *stauros* însemna stâlp.

Semnul crucii a fost descoperit încă din epoca de piatră, iar în Europa preromană și precreștină a fost un simbol preferat al celților (pe monezi). Odată cu civilizațiile istorice (scrise) crucea

este întâlnită în mâna diverșilor zei egipteni, crucea coptă (*ankh*), pe sarcofage și pe pereții mormintelor. Sensul ei era acela al imortalității. "«<Crux Ansata>> (crucea cu ansă sau cu mâner în partea superioară)... era purtată în mână de preoții și regii pontifi egipteni ca simbol al autorității lor ca preoți ai Zeului Soare, fiind denumită «semnul vieții»». ³ Când ansa se afla sus, semnul se referea la cuvântul "viață", când ansa se afla jos, semnul se traducea "frumos, fericit, bun." Aceste forme de cruci făceau parte din scrierea hieroglifică care era pictografică."

Pictogramele aveau scop magic ca acte rituale favorizând reușita unor acțiuni și fondate pe magia imitativă. Scrierea era (în concepția egiptenilor) o revelație a zeilor, a lui TOTH și exista și o zeiță a scrisului, SESAT". (SCRIS CU UN V MIC DEASUPRA CELUI DE-AL DOILEA S.⁴ Existau și amulete cu hieroglife purtătoare de noroc: crucea ansată, inima, ochiul lui Osiris.

Enciclopedia Britanică menționează că folosirea "crucii ca simbol religios în timpurile precreștine și printre popoarele necreștine poate fi considerată aproape universală și, în majoritatea cazurilor, legată de o formă oarecare de adorare a naturii."⁵

În India au fost descoperite două cruci mari, una de trei metri, alta de doi metri, din perioada precreștină. În Africa, la Susa, băștinașii înfig o cruce în râul Gitche, iar femeile Kabile deși mahomedane, își tatuează o cruce între ochi. La Palenque în Mexic, (secolul al IX-lea a. Hr.) au fost descoperite trei temple cu numele de "Templul Crucii", "Templul Soarelui" și "Templul Crucii Înfrunzite".

Denumirile au fost date de primii exploratori care le-au cercetat.⁶ Aborigenii din America de Sud foloseau crucea ca simbol religios. În Peru a fost descoperită o olărie antică marcată cu semnul crucii. Printre indienii Cumas din America de Sud, cea care a fost numită Crucea Sfântului Andrei era protectoare împotriva duhurilor rele. Ea apărea pe monedele lui Alexandru Bala în Siria, în anul 146 a.Hr. și pe cele ale regilor baktrieni 140-120 î.Cr. cu mult înainte de Sfântul Andrei.⁷

Enciclopedia Universală Britanică

3. The Worship of the Dead, de J.Garnier, Londra, 1904, p. 226, wikipedia.org

4. Gândirea egipteană antică, Traducere din limba egipteană veche, studiu introductiv, notițe introductive și note de Constantin Daniel, Editura Herald, București, 2008, p. 277-278.

5. Encyclopedia Britannica 1946 vol VI p. 753.

6. crestinortodox.ro

7. resursecreștine.ro

1. ripleybelieves.com

2. The Rise of the Babylonian World Power, wikipedia.org

definește crucea drept “principalul simbol al creștinismului, care aduce aminte de crucificarea lui Iisus. Există patru reprezentări iconografice de bază: crux quadrata sau crucea greacă, având patru brațe egale; crux immissa sau crucea latină, cu brațul de bază mai lung decât celelalte brațe ; crux commissa (crucea Sfântului Anton), asemănătoare literei grecești tau (T) ; și crux decussata (crucea Sfântului Andrei) asemănătoare numeralului roman 10 (X). Conform tradiției, crux immissa ar fi fost cea pe care ar fi fost răstignit Iisus.”⁸ Frederick Tristan invocă pe Ieremias, IX,4 unde este folosit semnul thav ca semnătura lui Dumnezeu. Redau fragmentul din Biblie:” Și i-a zis Domnul: <<Treci prin mijlocul cetății, prin Ierusalim, și însemnează cu semnul crucii (litera <<tau >> care în alfabetul vechi grec avea forma unei cruci) pe frunte pe oamenii care gem și care plâng din cauza multor ticăloșii care se săvârșesc în mijlocul lui.>>.”⁹ Litera tau ca semn, semnătură, amprentă, pecete (sphragis grec n.m), sau nume are puteri divine, fie vindecătoare, fie salvatoare, fie mântuitoare.” Iudeii din vremea lui Iisus foloseau semnul thav în scopuri foarte diferite: pe de o parte, profane și politice, pe de alta religioase, chiar mistice. Dar, indiferent de situație, semnul thav apare ca martor sau ca purtător al victoriei: victorie asupra invadatorului roman, victorie a omului înălțat sau mântuit de Dumnezeu.”¹⁰ Crucea este menționată în scrierile creștine din secolele I-III “ Constituțiile Apostolice” și “Epistola către Barnaba, IX,8” din secolul al-II-lea. Danielou dă exemplu un pasaj din această epistolă : “Esenienii care pretindeau că formează comunitatea eshatologică, purtau pe frunte semnul lui Ezechiel.”¹¹ La Plaut este întâlnită crucea în sens moral reprezentând chinul sau călăul. “Mai târziu sensul de <<chin moral >> va fi lărgit pentru a vorbi de dogma morală a ispășirii.”¹² P. Testini a fost primul gânditor occidental care a sugerat o datare timpurie a crucii. La noi în țară, Barnea și la francezi Georges Ory. Barnea consideră că crucea a fost folosită de la început de creștini, iar de la sfârșitul secolului III d. H. s-a accentuat preferința pentru crucea greacă. Ory, citat de Gudea și Ghiurco (Op. Cit. p. 80) afirmă că Iisus Hristos însuși <<alesese în timpul vieții crucea ca simbol, ca semn de legătură, de aderare, simbolul pe care trebuia să-l poarte zilnic; ea nu a fost deloc privită ca instrument de supliciu,

Explozie florală. Foto: Sorin Bortea

ci ca trofeul victoriei lui Hristos.>>”¹³ Tot Ory interpretându-l pe Platon în dialogul Timaios spune că: “Platon prezintă sufletul universal, mediator între divinitate și lume, sub forma unei cruci înclinate care se întinde de la cer până la pământ. Această cruce este asemenea literei grecești Chi adică X. Cele două linii întretăiate ale acestei litere așezate pe sfera lumii se curbează, prelungindu-se și se întâlnesc într-un punct opus primei lor intersecții. Ele formează, astfel, două cercuri care, rotindu-se, desenează sfera cerească dublă sau sufletul lumii (Timaios, 36/b). (...) Acest X cosmic s-a constituit prin creștere pe eliptica sferei planetelor și a sferei corpurilor fixe; această cruce marchează limita dintre lumea planetară și cerul stelelor.”¹⁴ Lui G. Ory, a cărui competență nu poate fi pusă la îndoială, îi lipsește intuiția revelației, motiv pentru care, deducțiile lui rămân strict în domeniul logicii, ceea ce, pentru o cercetare corectă este suficient. Studiul științific și critic pe care îl realizează, deși contributiv, se oprește la granița dintre logica științei și logica credinței, rămânând captiv primei, deci în afara înțelepciunii credinței.

Sfântul Apostol Pavel fondase cultul crucii, ca semn al puterii lui Dumnezeu, încă din secolul I, care se impune definitiv de la începutul secolului IV. Apărând mai întâi în Răsărit, crucea era disimulată în Apus (decussata, comissa, imissa, quadrata, grammata, ansata, florida etc.). “Cultul crucii luase o asemenea amploare în secolul IV d.Hr., încât o lege emisă de Theodosiu al II-lea și Valentinian al III-lea (Cod. Just, I 1) interzicea

8. Enciclopedia Universală Britannica, Editura Litera, București, 2010, vol IV, pag. 306.

9. Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, p. 801.

10. Frederick Tristan, Op. Cit, p.23

11. Les manuscrits de la Mer Morte et les origines du Christianisme, Paris, 1957, pp101-102, citat de J. Danielou, Op.Cit.p. 124.

12. resursecrestine.ro

13. G.Ory, Originile creștinismului, 1981, p.181, citat de Gudea și Ghiurco.Op.Cit.p. 80.

14. Georges Ory, Originile creștinismului, Eseuri critice, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p.341.

să se picteze sau sculpteze crucea pe pardoseala basilicilor. „din teama de a nu călca peste acest simbol sfânt”.¹⁵

În Dacia, conform autorilor citați, s-au găsit cruci incizate încă din secolul II, până în secolul III, cu predominanță crucea cu brațe egale (cruz quadrata). Cum se explică existența semnului crucii încă înainte de Hristos în arii geografice diferite și neînvecinate, cu funcții diferite de la țară la țară? Jung a descoperit existența unui fond comun arhaic al simbolurilor ceea ce ne permite să eliminăm speculațiile privind furtul de idei de la o cultură la alta, mai cu seamă când aceste culturi sunt foarte îndepărtate. Desigur că similitudinile, împrumuturile, influențele, transferurile au existat mereu de-a lungul istoriei culturale a lumii. Existența acestui fond comun arhetipal de care vorbesc mai mulți cercetători printre care și Rene Guenon, a permis accesul și alimentarea cu idei similare în spații culturale total diferite și neînvecinate. Acest fenomen cultural mă încurajează să avansez ipoteza universalității ideilor, a simbolurilor, a gândirii care circulă în spațiul și timpul etern pe care doar convențional, noi, oamenii, l-am delimitat. În realitate spațiul și timpul sunt fără limite desemnând infinitatea sau veșnicia Universului pe care îl numim Dumnezeu. Grigorie de Nyssa vorbea în „ Despre viața lui Moise” de „întunericul luminos” în care acesta pătrundea pe munte când înainta spre Dumnezeu cel desăvârșit și de necunoscut. Și Cosmosul este necunoscut, în mișcare și etern, cu legi pe care omul încearcă să le pătrundă dar asemenea lui Moise se afundă în întunericul luminos. Virtutea credinței și smerita cugetare poate ajuta omul să facă pași în cunoaștere, realizând că se află din ce în ce mai departe de Dumnezeu, de Conștiința Universală sau Universul infinit, cum vrem să-i spunem. Anticii erau mereu în căutarea Principiului pe care-l numeau diferit. Xenofan din Elea îi spunea Ființă sau Existent, Platon îl

denumea Idee, preluată peste secole de Hegel. Anterioritatea sau primordialitatea Principiului Universal pe care au întrevăzut-o filosofi în deschid posibilitatea înțelegerii univesalității unor simboluri care au apărut în diferite spații geografice și în diferite perioade de timp. Ideile circulă în zbor, cum spunea Constantin Noica. Așadar nu-mi apare ca o noutate absolută faptul că simbolul crucii apare chiar înainte de Hristos. „Cu mult înainte de nașterea lui Cristos și de atunci încolo, crucea era folosită ca simbol sacru în țări în care nu ajunseseră învățăturile Bisericii...Grecii, care i se închinau lui Bacchus, tirenienii, care i se închinau lui Tamuz, caldeenii care i se închinau lui Bel și scandinavii, care i se închinau lui Odin, toți au folosit un obiect cruciform în închinarea adusă acestora.”¹⁶ Sfântul Vasile menționează semnul crucii printre tradițiile nescrise ce vin de la Apostoli, ca fiind unul dintre cele mai vechi rituri, legat de comunitatea iudeo-creștină primitivă, după Jean Danielou. Semnul crucii apare în riturile botezului, precedându-l și urmându-l. Este întâlnit și în riturile siriene arhaice. „Gest liturgic, semnul crucii apare și ca simbol pe monumente, pe fresce, pe basorelieuri, în mozaicuri și pe tot felul de obiecte. Apare încă din secolul al-II-lea și al III-lea în catacombe, fie sub forma crucii grecești + cât și sub forma celei latinești.”¹⁷ Sub forma lui X crucea a fost interpretată drept prima literă a cuvântului grecesc Xristos, în care X = Hi. Era vorba de închinarea celui botezat în Hristos, după Danielou. Sacramentele (Sfintele Taine) erau însoțite de semnul crucii: Sfântul Mir, Sfântul Maslu, Euharistia. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie despre creștini că își făceau cruce înaintea tuturor activităților: la muncă, acasă, în călătorie iar Tertulian spune despre creștini că făceau semnul crucii deasupra alimentelor, a

16. The Cross in Ritual, Architecture and Art, de G. S. Tyack, Londra, 1900, p.1, wikipedia.org.

17. Jean Danielou, Simbolurile creștine primitive, Editura Amacord, Timișoara, 1998, p.123.

15. Gudea și Ghiurco, Op. Cit. p.80.

gurii, a animalelor etc.¹⁸

Crucea era un semn și un simbol totodată. Ea apăra de spiritele rele, alunga diavolii, slăvea sacrificiul lui Iisus și victoria împotriva morții. Prudențiu citat de Danielou povestește că Iulian Apostatul în timpul unui sacrificiu adus zeiței Hecate, când preotul punea întrebări măruntaielor unei victime, și-a scos diadema înspăimântat de neputința descântecului, uitându-se în jur dacă nu cumva cineva și-a făcut cruce. Lactanțiu scrie de asemenea că acest semn împiedica oracolele și haruspiciile. Grigorie Taumaturgul curăța interiorul unui templu păgân făcând semnul crucii. Iustin Filosoful și Martirul scrie în Apologia I, LV: “Căutați de înțelegeți dacă toate cele ce sunt în lume se pot conduce sau pot avea o comuniune între ele fără semnul crucii. Marea nu se poate parcurge, dacă trofeul acesta, care se numește pânza corabiei, nu rămâne întreg pe corabie; (aluzie la catarg, n.m.) și pământul nu se ară fără ajutorul lui (aluzie la plug, n.m.) (...). Iar forma omenească nu se deosebește întru nimic de celelalte animale, decât prin aceea că este dreaptă și are posibilitatea de a-și întinde mâinile și că pe față, de la frunte în jos, poartă un organ care se numește nas, prin care se face respirația vitală și care nu arată altceva decât forma crucii.”¹⁹

Semnul crucii pe care primii creștini îl foloseau pentru însemnarea pe obraz sau pe frunte reprezenta Numele Domnului Dumnezeu, adică Cuvântul căruia i se închinau, conchide Danielou. Semnul crucii pe frunte sau pe față se află și în Odele lui Solomon. Un desen în cărbune din hypogeul de pe Viale Manzoni din secolul al III-lea arată acest lucru.²⁰ Și tot Danielou a cărui autoritate este recunoscută în cercetarea asupra creștinismului primar vorbește despre o inscripție din Abercios de la sfârșitul secolului al II-lea și care arată că poporul poartă o pecete minunată, prin <<pecete>> sphragis în greacă se înțelege crucea înscrisă pe frunte. “Mai târziu, când s-au dezvoltat riturile botezului, s-au impus catehumenilor și expresia primei consfințiri întru Christos. Quodvultdeus, episcop african din secolul al IV-lea (mort în 454, n.m.) scrie: <<Nu v-ați născut încă, din nou, prin botez, ci prin semnul crucii ați fost zămisliti în sânul Bisericii.>>”²¹

Crucea ca semn creștin a apărut ca sens al

slavei divine, urmare a jertfei și patimilor lui Iisus Hristos. Ea este simbolul vieții de după moarte prin putere divină, iar cele patru brațe, simbol al punctelor cardinale și al celor patru vânturi adaugă crucii sensul cosmic și eshatologic al mântuirii omului prin credință. Semnul crucii de la frunte spre piept, apoi de la stânga la dreapta la catolici și de la dreapta la stânga la ortodocși, ca gest de binecuvântare sau exorcizare, apare diferit în urma Schismei din anul 105, în secolul al XIII-lea, decizia fiind luată de Papa Inocenț al III-lea, conform datelor din orthodoxwiki.org.>>Semnul crucii a intrat în tradiția Bisericii Creștine imediat după Cincizecime, momentul întemeierii Bisericii. Este un semn folosit în cadrul cultului, dar era și un semn de recunoaștere a creștinilor între ei, în perioada când erau persecutați. Au fost descoperite cruciulițe și pe obiectele de podoabă paleocreștine, dar și pe mozaicuri, picturi și țesături care, „în mod excepțional, au ajuns până în zilele noastre câteva exemple fiind oferite de fragmentele textile egiptene funerare găsite în cimitirele copte. Din sec. al III-lea d. Hr. primii creștini egipteni își îngropau morții îmbrăcați și înfășurați într-o bucată de material, ale cărui fragmente s-au păstrat (...) în puține cazuri(și datorită uscăciunii climei care le-a conservat), până în zilele noastre. „Bijuteriile, precum și alte semne distinctive ale rangului: centuri, brățări, lanțisoare cu pandantive din pietre prețioase (smaralde, aur, perle), fibule, coliere cu ametist etc.” Existau coliere lucrate în întregime, precum și pandantivul cu simboluri creștine, (...) la Muzeul de Artă din Indiana. “Când facem semnul Sfintei Cruci, rostind numele celor trei ipostaze: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, mărturisim un singur Dumnezeu în trei fețe dumnezeiești, iar semnul Crucii ne aduce aminte că Fiul lui Dumnezeu, făcut om, ne-a mântuit răstignindu-Se pe Cruce.>> se arată în Învățătura de Credință Ortodoxă.”²²

22. adevarul.ro

18. G. Ory, Op. Cit. p. 337, citat de Gudea și Ghiurco, Op.Cit. p. 80.

19. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, Apologia I, în Apologieți de limbă greacă, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p.89.

20. J. Carcopino, De Pythagora aux Apotres, Paris, 1956, p.94, citat de J. D. Op. Cit. p. 123.

21. Despre simbolul apostolic, I, 1, citat de J. D. Op. Cit., p. 121

Având în vedere situația actuală privind implementarea de măsuri suplimentare de combatere a Coronavirus, conform cadrului legislativ aprobat la nivel național, Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a luat decizia responsabilă de a suspenda activitatea cu publicul și evenimentele culturale – artistice (întâlniri, vernisaje, etc.), precum și cursurile. De aceea, o parte dintre cursurile instituției s-au mutat on-line. Astfel, elevii au fost încurajați să continue să studieze la pian, pictură, actorie, design vestimentar sau chiar dans.

Elevii însuflețiți de speranță că totul va fi bine, ne-au trimis filmulețe cântând partituri din cele mai frumoase la pian, orgă, cântece de muzică ușoară sau populară sau filmări de dans modern demonstrând și altora cum „mișcarea combate izolarea!”

Nu ne oprim! Cântăm, dansăm și pictăm chiar și de acasă, pentru că ne pasă!

Chiar dacă ne aflăm în izolare, Fundația Culturală „Pro Piano” a venit în întâmpinarea elevilor ce studiază cursuri vocaționale, cu idei ingenioase, precum „Festivalul On-line de Pian #Totul Va Fi Bine 2020”, cu ideea de a deschide

copiilor și tinerilor o posibilitate de a rămâne creativi și motivați pe perioada de izolare instituită de autorități. Totodată, organizatorii au dorit să asigure continuitate în activitatea competițională, deosebit de importantă, indestructibilă și indispensabilă pentru procesul de învățământ artistic, activitate cu care tinerii pianiști erau obișnuiți până în acest moment. Astfel, Maria Vochițu de la clasa de pian coordonată de prof. Costea Georgiana, din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, s-a înscris cu speranță și bucurie la Festivalul on-line de pian „Totul va fi bine 2020”! Noi îi urăm mult succes și sperăm să revină cu premii! Felicitări!”

Dobrogea, locuri de poveste

Urluia

Ovidiu Dunăreanu

Zi înaltă și strălucitoare de primăvară. Călătoresc înspre sud-vestul Dobrogei, pe „drumul soarelui”, cum îmi place să-i zic, drum care-și sfârșește celălalt capăt la peste o sută de kilometri, în pragul Dunării la Ostrov. Și de-o parte și de alta a lui, cu cât înaintez, la distanțe egale aproape, mă întâmpină sate împotmolite în stepă, pe fundul unor văi repezi ori în scobitura unor dealuri galbene, năpădite de salcâmi și oțetari. Sate peste care șiroiește în neștire lumina, sate mari cât niște imperii, sate mici abia lămurite, care mă năucesc cu parfum de liliac înflorit, cu un desfrâu de culori și de muzici. Prea

Urluia

Casă dobrogeană din Urluia

multa frumusețe cu care le-a hărăzit Dumnezeu le este singura vinovăție. Iar în această zi albastră și aurită i-e dat sufletului meu să se umple, până peste margini, și să se bucure din plin de tot farmecul lor.

Cum ies din Adamclisi, pe lângă ruinele cetății romane, mă și trezesc intrând în valea Urluia. Firul de asfalt străbate satul cu același nume – veche vatră de ciobani și plugari.

Veșnică, obsedantă, grămadită și întinsă, stepa îl asaltează din cele patru zări cu talazurile ei încremenite de pământ. Nu văd un fir viu de apă, nu văd pădure mai acătării, numai pământ și iar pământ. Negru, frământat, greoi, brăzdat proaspăt de pluguri, ca un uriaș blând, lungit pe o rână, la sfârșitul unei lupte îndârjite, epuizante, care-și tămăduiește rănilor și cicatricile în baia de lumină a miezului de zi. Rar dau peste o fântână sau cișmea de piatră. Rari sunt și oamenii ce-mi ies în cale. O senzație ciudată mi se cuibărește pe neașteptate în ungherele inimii. Parcă mă aflu undeva departe, într-un colț izolat de lume, și nu la șaptezeci de kilometri de tumultul litoralului și de zarva celui mai mare oraș-port al țării. Parcă timpul închide porți de plumb în urma mea. Golit astfel de imaginile prezentului, încep să simt că valea nu mi-e chiar atât de necunoscută, încep să trăiesc sentimentul obscur că sunt deal ei de când mă știu, ba mai mult, că n-aș fi plecat din ea niciodată. Și e de ajuns să accept acest joc ambiguu, pentru ca prin ochii minții să mi se perinde, aievea, imaginile terifiante ale nopții când primii coloniști, hotărâți să-și statornicească vatra aici, au fost surprinși de o nimicitoare rupere de nori – stihie care bântuie adesea tărâmurile sudice.

Era la câțiva ani de la Războiul de Independență. După o toamnă, o iarnă și o primăvară fără grăunte de zăpadă și strop de ploaie, urmasse o vară pârjolitoare. Mica depresiune zăcea roșie, mută, stearpă, lipsită de

orice licăr de speranță. Salcâmi și aguzii boleanu și ei asemenea pământului, cu frunza decimată și crengile încâlcite în mătasea fuioarelor albicioase, hieratice ale cuiburilor de omizi. O răstriște grea își încolțise sămânța în inimile dârze ale temerarilor descălecători.

Auziseră ei, acasă în Transilvania, povestindu-se multe grozavii despre țara de foc și de piatră a Dobrogei, dar năzuința le era prea înaltă, pentru a da crezare la fel de fel de scorneli. Și apoi, soiul lor de oameni nu se descumpănea din te miri ce și nici bătut cu una cu două nu se

dădea. „N-ajungi să cunoști cum trebuie, într-o viață, locul în care te-ai născut și ai copilărit, darămite unul străin unde te-ai mutat de-abia de un an” – se îmbărbătau, călăuziți de convingerea că nu greșiseră cu nimic strămutându-se înapoi. Pământul se dovedise a fi de ajuns și bun, în stare să-i îndeustuleze pe toți. Încrezători că arșița nu va ține o veșnicie și că într-o zi se va ostoi întocmai cum se stârnisese, iar viața va intra pe făgașul normal, își vedeau înainte de treburi, pe lângă case, fără habar de ceea ce urma să le rezerve, în curând, soarta.

Potopul i-a lovit din somn. Nimeni nu s-a așteptat la o așa nenorocire. De cu seară, la culcare, ultima imagine pe care o duseseră cu ei în vis, fusese aceea a unui cer veșted, dar curat, în hăurile căruia licureau, ici și colo, candelile stelelor mici, pâlpâite. Când au sărit din somn în toiul nopții, își băgau degetele în ochi de-atâta întunecime. Căinii urlau. Vitele răgeau de ți se făcea părul măciucă și ți se zbârcea carnea. Pământul gemea pe moarte. Caii rupseseră căpestrele și piedicile și se năpusteau ca fulgerele prin bățături. Lighioanele mărunte ale curților se zbugiumau, chirăind, în capcanele fără de scăpare ale cotețelor. Turma de bivoli a vântului mugea căpiată, călca, sfâșia, spulbera totul în vălmășia ei. Cerul vuia, trosnea din rărunchi, se spărsese pe de-antregul la burți și nu-și mai putea stăvili nicicum puhoaiile. Ce mai, era sfârșitul lumii și nu altceva! „Să fie blestemat ceasul când v-a trecut prin cap să venim aici! Dobroge-ați vrut, Dobroge-ați găsit!” – se căinau nevestele către bărbați. În orice parte dădeai s-o iei, numai apă și iar apă. Ca păcura, băloasă, bolborosind învolburată. Îți venea să crezi că însăși Marea Neagră se vărsase din matcă și înghițea acum întreg ținutul. Cu sângele rece al celor trecuți prin multe încercări crâncene, cu mic, cu mare, unii călări, alții cu căruțele, alții pe jos, au fugit spre dealuri. Caii mai mult înotau. În goana lor

oamenii, uzi până la mațe, se țineau încheștați unii de alții sau împingeau cu mâinile și umerii de roți și de loitre. Credeau că vor pieri...

Dimineța i-a izbit în ochi cu un cer ca lacrima și cu un soare dumnezeiesc de darnic. Înarmuriseră, înștrăinați de sine, pe muchia de piatră a dealului. Nimeni nu știa ce să mai înțeleagă, încotro s-o apuce. Dacă n-ar fi stat mărturie răvășirea nefirească din vale, cineva ascultându-i, ar fi putut lesne să creadă că, ceea ce spuneau că li s-a întâmplat peste noapte, n-a fost decât rodul unei halucinații a minților lor răpuse de osteneala așteptării și de vipia năucitoare a secetei. Scăpaseră toți.

Retras de ei, în josul derelei ce despica satul drept pe mijloc, ședea tătarul Aidar. Se așezase acolo cu mult înainte de venirea lor. Își cultiva pământul cu pepeni, secară și ovăz și creștea cai. Avea gospodărie mare, pricopsită. Puhoaiile au șters-o de pe fața pământului. Bărbatul, femeia, copiii și slugile s-au prăpădit și ei în vâltoare. Numai un mânz alb s-a întors a doua zi la locul pe care fusese casa. Și cum plutea ușor, străluminat, prin pulberea de aur a răsăritului, părea o minune. De cum l-au zărit, oamenii s-au simțit răzbiți de o tainică iluminare. Și au știut din clipa aceea ce au de făcut. Au coborât la vetre, legându-se să rămână pe acel pământ al făgăduinței, hărăzit lor de cel de sus, pentru tot restul vieții. Și-a fost ziua dintâi a noului sat Urluia...

Valea se strâmtează, adună vertiginos dealurile și dintr-o parte și din cealaltă, le înlănțuie, adâncind între ele prăpăstii. Dealuri verzi. Dealuri vinete. Dealuri albe de calcar. Dealuri albastre. Mușuroaie de pământ roșu. Mușuroaie de pământ galben. Sprijină pânza tremurată și vastă a cerului. Ruinele unor înălțimi cândva falnice, măcinate de treierul neiertător al timpului, al ploilor, al vânturilor fierbinți și al gerurilor strașnice, stârnite dinspre țărmul Pontului Euxin. Pământuri și pietre vechi, însetate de lumină, dar mai ales de apa atât de puțină și scumpă în această parte meridională a podișului. Pământuri și pietre până mai ieri aride și schimonosite de ridurile devastatoare, scobite adânc, în pereții lor abrupti, de seluri, acum terasate și împânzite cu vii tinere ori împădurite generos, pe sute de hectare, cu puiți de pin și salcâm.

Șoseaua – linie imaginară de echilibru –

Ciutură de fântână din satul Beilic

lunecă spre valea carierelor cu frenezia unei cascade ca, odată ajunsă pe fundul canionului, să se elibereze brusc, de surprinzătoarea cădere spre miezul policrom al pământului, printr-un suș de șapte serpentine – unice în peisajul Dobrogei – înspre pădurile de la Ion Corvin, asemenea unei flăcări subțiri, iluzorii.

Sus, trecut pe celălalt versant, simt cum din urmă mă sfredește în ceafă ispitirea irezistibilă a genunii. Întorc, fără vrerea mea, capul și răvășit de o tăcere lăuntrică, nu știu la ce să privesc mai întâi. Fundalul limpede al panoramei este dominat de silueta stranie și triumfală, răsărită acolo parcă de pe o altă planetă pentru a sfida zădărnicia timpului, a impunătorului monument al

lui Traian de la Adamclisi. Pe stânga, în lungul văii, se lămuresc, ca-ntr-un amfiteatru, într-o amplă armonizare: platouri cafenii, câmpuri de un verde crud, catifelat, trasate după rigorile unei inginerii perfecte, pante torențiale, asaltate de pâlcuri de alior și oțetari sângerii și de tufișuri hulpave, țepoase, de sălcioară, canarale de un alb imaculat, devastator, iar pe linia pâcloasă a zării, întocmai spinărilor zimțate ale unor reptile de dimensiuni fantasmagorice, cocoașele violacee ale unor coline din povești. Apoi, ceva mai aproape, sub tălpile mele, coasta dealului din față dezvelește o goliciune descurajantă. În ea se cascadează una dintre cele mai teribile răni ale acestor pământuri – cariera de diatomită. Sfârtecătura a năruit în numai câțiva ani toată vigoarea și suplețea dealului, i-a sleit măruntaiele, l-a gârbovit și fărâmițat metru cu metru, a schimbat definitiv fizionomia locului, instaurând asupra-i și în împrejurimi severitatea unei singurătăți selenare.

Urluia e o lume aflată sub zodia unei frumuseți austere. Felurimea de forme geologice, de culori și peisaje cu care te copleșește din prima clipă, ține de vocația ei imediată de a te iniția în ritualurile unui spectacol enigmatic, inepuizabil. Dar dincolo de ceea ce se vede, această lume își are un duh al ei. Numai întârziind cu răbdarea și înțelepciunea globtroterului sau revenind cu credința celui îndrăgostit, iar și iar, pe țărmul ei de basm, ajungi să-l descoperi, să-l cunoști și să-l înțelegi cu adevărat. Atunci Urluia ți se dăruiește încetul cu încetul, te învăluie cu inefabilul și misterul ei, te fură și te trece dincolo de hotarele firescului.

Nădejdea în șfanț și creițar

Adrian NICOLA

Ziua bună la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Omul trăitor în gospodăria sa din ulița satului a știut mereu prețul pe care să-și vândă ce i-a dat pământul și munca mâinilor sale, căci mai mare este zbaterea să faci decât să măsoari sau să dai. Bunăoară, nu puteai să nu știi că bucata de brânză nu o poți da cu mai puțin de juma' de kil de rachiu bine fiert în cazan, cu ceva ședere și adăstare în butoiul cel de dud, că purcelul doar de două luni fătat merită cam la 10 duble de porumb curat, uscat, ușor la purtat, cojocul nou cu găitane, din piele întoarsă, argăsită, de oaie, face mai mult decât oaia vie, căci se pune la socoteală nu doar munca, dar și priceperea cojocarului, iar pe știubeiul de miere adunată cu migală de vrednicele roitoare capeți de trei, poate de patru ori mai multă făină din cea bună, nouă, măcinată cu trudă de valțurile morii de apă nu mai târziu de răpciune trecut, când bobul purtând în corn chipul Mântuitorului era bine zvântat de soare și de vânt. Când pe uliță trecea carul cu coviltir, tras de cal sau de boi, al românului care striga mai tare ca vătășelul satului „Hai la mere, pere, gutuiii! la drobul de sare, mă nene, mă! Ciuperci uscate, prune-afumate aveeem!” trebuia să știi cu ce să ieși la uliță, să nu te faci de râsul lumii, căci acela ori porumb și grâu, ori untură sau pasăre, ori cine știe ce scotea anotimpul la negoț, mai voia.

Târziu, fărăgrabă, numaicupuțină îndrăzneală și cu mai multă chibzuială, în buzunarul sau punga gospodarului și-a făcut loc banul, măsura tuturor lucrurilor și meșteșugurilor. Mic, zgribulit, rar găsit și anevoie cheltuit, s-a numit el prin satele noastre galben, ducat, napoleon, florinț ori ludovic, purtători de aur cu luciri de comori sau de averi pentru care să te alerge haiducii la trecere pe cele poteci ale pădurii, dar mai cu seamă semn al sărăciei de s-au numit ei para,

creițar, gologan, șfanț, obol, sorcovăț, carboavă, ort ori centimă, tot bani din cei de care se pierd printre degete și abia îți ajung de o turtă dulce pentru droaia de copii de acasă, când te nimerești a-i avea în buzunar la vreun bâlci sau iarmaroc. Cât despre a plăti dările, trebuia să tot înnozi din ei în colțul la o mie de basmale sau să umpli de câteva ori chichița lăzii pentru a se strânge cât îți cere taxidarul, ciorbăgiul ori alți oameni ai pârcălabului, percepatori și câți alții, căci, nu-i așa, de dări nu s-a putut plânge vreodată românul.

Ar fi vrut el, bietul țăran, să-i dea necazului de bani și să nu se mai încurce cu ei, să poată face totul numai prin troc, prin a da ceea ce-i prisosește pentru ceea ce-i lipsește, dar afurisitul de ban i s-a cerut mereu, și nu doar pe dările stăpânirii, cât și de alte nevoi și lucruri pe care negustorul nu voia nici în ruptul capului a le da „schimb pe schimb”, cum se spunea, pe drumurile ce se cereau a fi bătute pe unde viața te purta, și pe școlile copiilor și câte altele. Amarul banului sau mai degrabă al lipsei acestuia, l-a pus pe român a născoci droaie de ziceri plămădite din înțelepciunea sa și din darul său de a-și râde chiar și de scaraoțchi atunci când alt mai bun nu are a face.

Despre el, despre ban, s-a spus și încă se spune că este „ochiul dracului”, adică aduce doar rău, omului dornic de înavuțire cu orice preț i se zice că „își vinde sufletul pentru bani”, celui zgârcit și econom îi spun ceilalți că „are bani la ciorap”, „strânge bani albi pentru zile negre” sau este „doldora de bani”, acela care îi cheltuiește fără socoteală i se spune că „aruncă banii pe fereastră” sau că „spânzură banii”. Despre ceva fără de valoare se spune că „nu face un ban chior”. Și tot așa, alte vorbe înțelepte spun că cineva „măsoară banul cu dimerlia”, adică „are bani gârlă” sau „de îi mănâncă cu lingura”, când

Bani pentru salba miresei

numai cel avut adună se spune că „ban la ban trage”, aceluia ce încearcă să înșele i se spune că „umblă cu doi bani în trei pungi”, când ai dat banul mai mult degeaba ți se spune că ai luat „de doi bani, trei lulele”, feciorului care ține fala pe cheltuiala părinților i se zice că „îi fecior de bani gata, risipește cu lopata”, iar despre cei care o viață tot adună, cei din jur spun „banii strângătorului, în mână cheltuitorului”. Dacă ai sta și ai chibzui, mai că ți-ar da mâna a spune că nu-i stare a omului în care vorbele pline de tâlc ce pun în curgerea lor banul, să lipsească, toate ajungând până în zilele noastre, după ce amar de vreme curs-a pe fuiorul timpului, și încă își află înțelepciunea între zicerile acestui popor.

Că s-a voit sau nu, despre bani s-a zis de fiecare om măcar o vorbă în fiecare zi a curgerii sale prin viață. Nu se putea deci ca ei să nu-și afle rostul și în obiceiurile oricărei case de români, oamenii satului găsind că dincolo de vorbele înțelepte și pline de haz despre el și puterea cu care se făcea de nelipsit din viața omului, banul trebuie să aibă el și alte puteri ale sale, dincolo de ceea ce se vede și se știe, așa că omul nu s-a sfiit a-și însoți traiul cu banul, mult sau puțin cum a fost, măcar de acesta i-ar da ceva snagă, adică vlagă, dar și ajutor.

Încă de când mama sa l-a adus pe lume, fătul cel frumos și nevinovat a primit puterea banului, căci în prima scaldă de după venirea pe lume trebuia a i se amesteca în apa de izvor ce-i curăța trupul măcar un bănuț, unul de argint, dacă ai lui aveau în casă, dacă nu ori de care, ban să fi fost. Apoi, în scutecul său ori la fașa cu care moașa și mama îl înfășau, cei care îl întâlneau întâia oară îi strecurau un bănuț, ca și atunci când se lepăda de satana, fiind creștinat. Nu se ținea seama ca acest ban să fie unul mare, dar acea neînsemnată dare de bani către prunc era semn de belșug în viața viitorului om.

Dacă pruncul era fecioară, două băncuțe ușoare erau găurite și atârinate la urechiușele acesteia, devenind primii ei cerceluși, iar mai târziu tot din bani era făurită cea mai de preț podoabă a sa și cea mai de fală, salba ce o primea

atunci când ieșea întâia dată la horă sau icusarul prins cu panglică roșie la gât, pentru cele venite din familii mai puțin avute. Nici feciorașul nu era văduvit de prezența banului în viața sa, căci măcar un bănuț cât de mic tot era înfipt de nașă sau moașă în colacul ce-i ținea loc de cunună ce i se pune pe cap când era mic, până a împlini 3 anișori, pentru a fi ridicat deasupra tuturor, la grinda casei, în zilele sfintelor Paște sau Anul Nou. Atunci, bărbatul cel puternic care îl ridica sus, sus de tot, cât era odaia de înaltă, îi striga „Tăta mare, băiatul!”, adică „Măcar atât de mare să ajungă băiatul acesta!” În felul acesta, flăcăiașul căpăta încă de pe atunci curaj, tăria gândului și ambiția că este bărbat și trebuie să fie mai sus decât toți fie că s-ar afla la casa lui, pe câmpul ce trebuia îngrijit sau la război, apărându-și gloria.

Când prindeau a se ridica în ani și a da cu ochii de dănaci, de băieții cărora prindea a le miji mustața, fetele aruncau câte o băncuță în fântânile și izvoarele apropiate bisericilor pentru a-și „cumpăra” astfel dragostea flăcăilor, jucau jocul acela de ghicit ursitul căutând a afla sub care ulcică se află băncuța și câte alte farmece și descânțece făceau pentru ca băncuța aceea să le poarte în brațele unui Făt-Frumos, care măcar un castel și un cal alb să aibă și dânsul.

Venea fătul cel frumos ori unul mai slut, dar care ei i se părea cel mai frumos din zece sate și urma nunta. După obicei, în semnul veșnic al unirii celor doi și a dăinuirii iubirii lor, în bradul cel gătit miresei, se pune și un ban printre cele însemnate podoabe. Mirelui îi cosea nuna un ban mare în piept, cel mai mare pe care îl puteau avea, iar asta însemna că el este mai-marele nunții și al familiei ce se întemeia, la rândul său punând și el un ban pe fruntea miresei atunci când arcușul vioristului și mâna nunei așezau pe fruntea acesteia voalul de mireasă, stârnind lacrimile celor care știau că se despart de fată pentru ca ea să devină soție și mamă.

Toată nunta era tot un dar, în care nu lipsea cel de bani, strigat cu fală după miezul nopții din duminica nunții, dar mie mi-a rămas în mintea de copil banul pe care tot săracul îl dădea cu mărînimie și mândrie lăutarului. Venea vioristul oacheș cântând pe la mese, însoțit de femeia lui, care îi zicea și ea cu gura, supărând rău totodată strunele cobzei atârinate de gât. „Puțintică atenție, stimați meseni!, își izbea el arcușul de cutia viorii. Avem aici o comandă de la domnul...” Omul se scula și scotea cu gesturi largi un ban pe care îl arăta, să-l vadă toată lumea, apoi îl pune în arcuș ori îl lipea pe fruntea lăutarului, care musai acolo trebuia să-l țină cât timp zicea cântecul pe plac galantonului ce-l plătea, strigând în gura mare: „Să-mi zici, țigane, cântecul meu de suflet, în livada lui Ion!” Mare lucru nu era, ziceau unii, mai ales că poate a doua zi „galantonul”, amărâtul din capul satului, nu avea de-ale gurii

spre a pune pe masă, dar măcar o dată era mai mândru decât mulți. Putea da și dânsul un ban cum voia, se simțea și el om, ca toți oamenii, cu plăcerile și trăirile sale, nu flămândul de zi cu zi.

Și tot așa, banul nu pleca din viața omului nici după ce viața acestuia se sfârșea, căci și atunci cei rămași după sine îi legau bănuțul găurit de degetul mic, ortul, să aibă pentru luntrașul ce-l va duce „dincolo”, la toate crucile de ulițe se aruncau bani după el, cinstindu-i astfel primirea în lumea de apoi, iar ai casei îi îndesau la chimir o bancnotă-două, căci poate pe acolo, pe unde va merge, dacă birt nu este, măcar o prăvălie a raiului tot trebuie să fie, iar dusul să aibă de cheltuială.

Când buncii mei au dărâmat acoperișul casei celei vechi, în care văzuse lumina zilei tata, m-am amestecat printre picioarele meșterilor, ba am urcat și o scară până sus, unde fusese podul, să văd și eu cum îi satul nostru de acolo, de sus, de m-a și înțepat cu răutate o viespe. Într-un colț de pod un meșter a găsit un sac bine dosit, iar în el bani, mulți bani de hârtie, cu diferite chipuri ce eu pe vremea aceea nu știam ale cui sunt, cine sunt oamenii aceia de au cinstea să stea așezați pe hârtie cu care puteai să cumperi ce vrei. Am tresărit. Cum, buncii mei erau așa bogați și totuși traiul lor era la fel ca al celorlalți, adică la fel de sărac? m-am întrebat eu și l-am întrebat pe tata-mare. El a râs și mi-a spus că sunt din vremea când domnia sa mersese la târg cu un sac de bani și abia i-au ajuns să-și cumpere o pălărie. Când s-a făcut stabilizarea, de nu a mai însemnat banul acela nimic, mulți i-au pus în bățătură și le-au dat foc, dar el i-a păstrat. „De ce?” l-am întrebat eu, iar domnia sa a râs și mi-a răspuns: „Să nu mai fiu

supărat toată ziua că nu am bani. Știam și eu că am bani, că îi am pe ăștia acolo, măcar că nu-s buni de nimic. Câte lucruri nu adăpostește omul în casa lui, măcar că nu-i țin nici de foame, nici de cald! Că doar nu cereau de foame”.

Veți spune domniile voastre poate că oamenii țineau cu tot dinadinsul să aibă aproape bani chiar dacă nu le foloseau la nimic din neștiința în care se aflau pe vremea aceea, precum sălbaticii găsiți prin jungle care dacă nu știu ce să facă cu aurul și pietrele cele prețioase și le pun prin nas și prin urechi, ori ca țigăncile din tablouri care-și împleteau mulțime de bani în cozi. Bag de seamă însă că în băncuța aceea de la gât, din chichița lăzii de zestre, de pe fundul pungii, stătea nădejdea că banul le este alături chiar și așa, săraci cum erau, nu doar cu cei cărora le zornăiau cu adevărat în buzunare. Că făcea parte din viețile lor și nu mai era nevoie să nu mai stea „cu gândul la ei”, cum bine zicea tata-mare. Că cel care îl avea măcar așa, ca pe-o podoabă, era și el om în rândul oamenilor

În vremurile ce le trăim banul devine tot mai mult unul închipuit, pe care aproape că nu mai ai cum să-l pipăi, să-i simți puterea. El stă mai mult pitit în bănci sau îngrămadit în cartoanele acelea mici ori în hârtii care mie nu-mi spun nimic. Ce vor mai pune oamenii în scaldă pruncilor care li se vor naște, ce vor coase, spre fală, nunele, în piepturile flăcăilor care își încheagă familia și ce se va mai lega de către cei care îi plâng la degetele celor dragi plecați „dincolo”, e greu de spus.

*Cu smerenie, al dumneavoastră,
Adrian.*

Povestea vorbelor

A-și mânca lefteria; a rămâne lefter; a lăsa pe cineva lefter

Ioan ADAM

Grație Amintirilor din copilărie, năzbâtiile lui Nică a lui Ștefan a Petrei au devenit de mult celebre. Una dintre „trebușoarele” lui, când, surprins de mătușa Marioara în cireș, a dat „palancă la pământ”, în fuga lui iepurească, vreo „zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria, din care nu s-au ales nimica”, se încheie cu o corecție exemplară aplicată vinovatului de către tatăl binișor atins la pungă de pocinogul odraslei:

Dar mai în desară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și pasnicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l cheamă să fie de față când s-a

ispăși cânepa și cireșele... căci, drept vorbind, și moș Vasile era un cărpănos și-un puiu de zgârie-brânză, ca și mătușa Marioara. Vorba ceea: «Au tunat și i-au adunat». Însă degeaba mai clămpănesc eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba ceea: «Nu plătește bogatul, ci vinovatul». Așa și tata : a dat gloabă pentru mine, și pace bună! Și după ce-a venit el rușinat de la ispașă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicând:

– Na! sature-te de cireșe! De-amu să știi că ți-ai mâncat liftiria de la mine, spânzuratule!

*Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?*¹

A-ți mânca liftiria sună astăzi ciudat, ca un citat dintr-o limbă moartă. Pe la jumătatea veacului al XIX-lea expresia era perfect inteligibilă și la sate, și la oraș, și se traducea prin a-ți pierde buna reputație, trecerea, crezarea, creditul, scurt spus: a te compromite. Istoria zicalei e interesantă între altele și pentru că ilustrează necurmatul război dintre cuvintele din rezistentul fond latin și neologismele străine, care, favorizate de circumstanțele istorice, s-au impus doar trecător într-o epocă sau alta. Așa cum azi suntem practic sufocați de importuri lexicale englezești, tot așa se întâmpla în Principate acum două secole, când însă limba la modă era neogreaca.

Liftirie, cu variantele lefterie, leftărie, lefterea, coboară din neogrecescul elefteria, care însemna credit, cinste, reputație, trecere, dar și libertate. Despre un om care se bucura de încredere în fața cuiva (de obicei, vorba lui Caragiale, „persoană însemnată”) se mai zicea,

concept etic românesc străvechi, ilustrat și el în alt proverb: „Omenia ți-ai mâncat/ Și pustiei te-am lăsat.” Pe durata influenței grecești lefteria a substituit vremelnicele omenia, dar a căzut în desuetudine imediat ce Fanarul și-a istovit puterea de seducție. Probabil că același lucru se va întâmpla peste o vreme și cu barbarismele englezești pe care le importăm acum cu ghiotura, deși avem în limbă termenii corespunzători.

Ce s-a întâmplat însă cu lefteria după ce a trecut moda grecească? Să apelăm pentru asta la teoria ariilor laterale. Conform acesteia, marginile, provinciile sunt mai conservatoare decât centrul. Fondul latin s-a erodat, de pildă, mult mai mult în Italia, centrul fostului Imperiu Roman, decât în Portugalia ori în Dacia (adică în România noastră), provinciile extreme ale latinității. Schimbând ceea ce e de schimbat, același lucru s-a întâmplat și cu vorba neogreacă la care mă refer. Nu la București, centrul esențial al influenței fanariote în Principate, s-a păstrat ea cel mai bine, ci tocmai spre marginile românității.

1931. Chip de țaran român

tot pe atunci, că are lefterie la respectivul personaj. Individul influent putea fi însă negustor, cămătar, zaraf, deci un om cu bani, obișnuit să acorde împrumuturi unor inși de încredere. Împrumutul nu pica însă întotdeauna pe mâini bune. Când datornicul nu mai înapoia bunurile (ori sumele) împrumutate, își mânca lefteria sau leftereaua, împrumutare care a generat și un dicton consemnat de Iuliu Zane în Proverbele românilor: „Și-a mâncat leftereaua ca țiganul biserica.”

De fapt debitorul necinstit își mânca omenia,

1. Ion Creangă, *Povești, Amintiri, Povestiri*, Editura Ion Creangă, 1982, p. 182.

În Moldova s-a conservat accepția sa inițială, aceea de credit, încredere, omenie, dovadă chiar Amintirile lui Creangă. În Ardeal, cuvântul a început să însemne ocupație, meserie, îndeletnicire, cu un accent aparte pus pe negustorie. În Dicționarul Limbii Române elaborat sub conducerea lui Sextil Pușcariu e consemnat tocmai acest sens, textul martor fiind basmul Doftorul Toderaș, cules în 1881 de Ion Pop-Reteganul tocmai din zona Rodna Veche. Iată citatul doveditor:

-Ce cauți? Îl întreabă un slujitor, și cine ești ?

-Eu îs doftor și anume, care vindecă coarnele de la oameni, vin la înălțatul împărat să-i arăt

dreptățile.

-Chiar în bun loc nimerești, îi zise slujitorul, că și la înălțatul împărat i-a crescut un corn.

Și-l sloboade înlăuntrul, iar Toderăș spune la împăratul lefteria lui.²

La 1888, an în care Ion Pop-Reteganul își publica prima lui serie de Povești ardelenesti, cuvântul mai circula, așadar, în Transilvania. Pentru Sextil Pușcariu și lexicografii din colectivul său, etimonul lui este tot neogrecescul elefteria, vorbă care semnifica în limba de origine și libertate; dar în ochii acestor lingviști „trecerea semantică nu e clară”, căci, susțineau ei, „răspândirea prin Ardeal a unui termen din neogrecește e ceva neobișnuit”.

Dacă privim lucrurile cu mai multă atenție, faptele nu sunt chiar așa de „neobișnuite”. În secolul al XVI-lea, Cetatea Rodnei a fost zeci de ani o feudă a domnilor moldoveni. Influența moldovenească a fost durabilă și pentru că localitatea a fost timp de secole un punct de vamă pentru comerțul cu Moldova. Nu e un secret pentru nimeni că între graiul ardelenilor și cel al moldovenilor sunt asemănări frapante. Dacă moldovenii au „importat” vorbe neogrecești e greu de crezut că acestea s-au oprit la vamă și n-au circulat și dincolo de Carpați.

Mai există însă și un alt factor care explică circulația cuvântului în Ardeal. Cum spuneam, aici lefteria, adică meseria, se referă îndeosebi la negustorie. În secolul al XVIII-lea și chiar la începutul celui următor, deci în epoca de aur a fanarioților, comerțul provinciei era în bună măsură în mâna negustorilor greci ori asimilați acestora. Caragiale însuși se trage pe linie maternă dintr-o asemenea familie, mama lui, Ecaterina, fiind fiica lui Luka Kiriak Karaboa, membru influent al Companiei [grecești] de comerț oriental din Brașov. „Companiștii” greci erau atât de numeroși în Brașov, încât ridicau, pe la 1785, „o biserică proprie, administrată de ei înșiși” (Ș. Cioculescu – Viața lui I.L. Caragiale). Cum a făcut-o și bunicul lui Caragiale, acești comercianți „importau bumbac, lână, mătase, bumbac vâpsit și băcăneturi” (ibidem), pe care le schimbau pe bani buni, strânși ca atare ori transformați în giuvaieruri. Comercianții care se respectau își făceau socotelile până la centimă, căreia în grecește i se spunea lefteron, cuvânt românizat în forma left, leftișor, cu pluralul lefti sau lefturi. Sub acest nume circulau pe atunci în Ardeal și niște monede austriece de aur valorând cinci ducați, din care frumoasele timpului își făceau salbe și medalioane. Pentru a-l atrage pe

Dimitrie Cantemir, scrie Neculce, Petru cel Mare i-a trimis prin Luca vistiernicul „daruri un leftu cu diamanturi, cavalerie [decorație – n.n.], pecete împărătească și câțiva soboli.”³

Negustoria comporta însă (atunci, ca și acum) riscuri, unul, esențial, fiind falimentul ori, cum se mai zicea odinioară, mofluzia. Comerciantul rămas fără bani era lefter, adică ironic vorbind, liber de griji. Grecescul elefteros, care înseamnă în românește liber, a circulat la noi în forma lefter, la care s-a adăugat precizarea suplimentară de parale, de bani.

Negustorul lefter era cel rămas fără o lescaie, fără o chioară în pungă, sărac lipit. Așa s-a ivit o altă expresie plastică: a rămâne lefter, cu sensul de a rămâne fără nici un ban, la care inventivitatea fără sfârșit a românului a adăugat alte zicale, precum a lăsa lefter pe cineva (adică a-l săraci printr-o afacere sau printr-un joc de noroc). Verbul a (se) lefteri, adică a pierde toți banii, exact pe acest teren a apărut.

În 1885, în lăncu Moroi, nuvelă inspirată din universul jucătorilor de cărți, al paraziților pătimași obsedați să dea lovitura la masa de joc, Delavrancea folosea chiar verbul respectiv:

Dădu din nou cărți.

De astă dată pierdu.

Trecu pachetul moșierului și-și sprijini în pumni greutatea capului.

-Ai pierdut tot, d-le Moroi? întrebă avocatul.

-Psă! Întrerupse directorul Ministerului de Finanțe, făcând cu ochiul jurisconsultului spre d-na Moroi.

-Mai bine că te lefteriși – mormăi căpitanul Delescu, întinzându-se de barbișon – tot n-aveai noroc.⁴

E curios, dar asta-i altă poveste, că în proza scurtă românească, de la Delavrancea și Caragiale până la Brăescu, lefterul e o victimă a destinului ce pedepsește trăirea inautentică. Cel mai celebru ghinionist din proza noastră este Lefter Popescu, eroul lui Caragiale din nuvela Două loturi, care ne întoarce – fie și numai prin onomastică – la rădăcinile grecești ale cuvântului.

3. Ion Neculce, Letopisețul Țării Moldovei, ed. cit., p. 378. Costache Bălăcescu utiliza în Fă-mă, tată, să-ți seamăn sau Generația actuală din generația trecută, o formă insolită, lefter, referindu-se tot la medalioane: „Cine'mparte, parte-și face,/ zice-o vorbă, înșfârșit;/ Și să-ți bagi degetu-n miere/ Ș'apoi să-l lingi, să nu vrei,/ Ai fi chiar un bou de mere [mare – n.n.]/ Dă-i cu lefter și cercei” (v. Satire și pamflete din preajma lui 1848, ed. cit., p. 78).

4. Delavrancea, Opere, 1, Proză. Ediție îngrijită, prefată și bibliografie de Aurel Martin, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, f.a., p. 94.

2. Ion Pop-Reteganul, Povești ardelenesti, ed. cit., p. 90.

A fost colaboratoarea revistei Datina

Remember Maria Danilov

Dr. Elena CHIABURU, Iași

Grupul istoricilor români preocupați de istoria culturii a pierdut în noiembrie 2018 un om de nădejde: pe Maria Danilov de la Chișinău, plecată la Cele Veșnice mult prea devreme. Într-un fel, a fost vecina noastră, pentru că s-a născut (la 7 aprilie 1956) în Măcăreștii tăiați în două de Prut și de istorie: o parte din sat se află acum în comuna Prisăcani, județul Iași, iar cealaltă parte este în raionul Ungheni (Republica Moldova). A absolvit Facultatea de Istorie la Universitatea de Stat din Moldova, și-a susținut doctoratul în Istorie, a lucrat mai mulți ani la Muzeul de Istorie al Moldovei și ultimii ani la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei. În vara anului 2018 a obținut titlul de Doctor habilitat, cu o strălucită teză privitoare la Cartea și cenzura în Basarabia (1812-1917), publicată chiar sub acest titlu la Editura Epigraf din Chișinău. Volumul a fost lansat mai apoi doar de mine și de editorul Oleg Bujor în lipsa Mariei (bolnavă, deja) la Salonul de Carte de la Iași în prima săptămână a lunii Octombrie 2018.

Maria Danilov s-a numărat printre istoricii basarabeni preocupați de istoria culturii, fiind specializată pe epoca modernă, a istoriei culturii din Basarabia sub ocupația țaristă. Are contribuții valoroase în domeniul istoriei presei, a cărții și a bibliotecilor dintre Prut și Nistru. A întreprins cercetări în arhivele rusești de la Sankt Petersburg, Odesa, Kiev și, desigur, în bibliotecile și arhivele din România. Deși nu s-a lăudat niciodată cu opera sa, a fost autoarea a zece monografii bine primite de specialiști și a câtorva sute de articole, a numeroase expoziții organizate împreună cu colegii de la Muzeul Național de Istorie, a participat la zeci de conferințe și de simpozioane științifice, la emisiuni de radio și de televiziune. A fost distinsă cu o serie de premii și medalii prin care i s-au apreciat în mod public eforturile depuse pentru promovarea adevărului istoric și a valorilor naționale, dar și pentru substanțiala contribuție la dezvoltarea relațiilor dintre comunitățile academice și profesionale: istorici, teologi, filologi, bibliotecari, muzeografi și arhiviști. Pentru că Maria Danilov, pe lângă competențele științifice, a avut o frumoasă calitate umană: a cultivat cu naturalețe și căldură acea virtute numită Prietenie, în sensul său clasic, aproape.

Eu însămi îi datorez foarte mult, pentru că de fapt pe mine Maria Danilov m-a adus în Basarabia! Ne-am cunoscut la un Simpozion internațional de Istorie a cărții la București, în toamna anului 2008, când se sărbătoreau 500

de ani de tipar pe pământul românesc. Seara, la masă, la Cercul Militar, stătea în fața noastră, a celor de la Iași - unii dintre cei prezenți o cunoșteau, desigur, în vreme ce eu o știam doar din scrierile sale - și vorbea despre fiicele ei, de care era foarte mândră și pe care le iubea foarte mult. Ne-a vorbit și despre soțul ei venit din Rusia și rămas la Chișinău. Mi-a trimis apoi o invitație la o conferință la Chișinău și a început o prietenie frumoasă, care a durat un deceniu. M-a așteptat și m-a primit întotdeauna cu căldură; mi-a prezentat oameni și locuri din Chișinău și chiar din România. Ea m-a adus în Asociația Română de Istorie a Presei, dar și la Biblioteca Națională a Moldovei. Mereu îmi trimitea vești despre evenimentele științifice și culturale de la Chișinău, dar și din România: „Elena dragă, vezi, poate te interesează și te poți duce”. Pentru că tot timpul lucra la ceva, primeam uneori câte un mail în care mă ruga să-i caut un articol la Biblioteca Centrală Universitară din Iași ori să-i verific o trimitere dintr-o publicație inexistentă la Chișinău.

În a treia zi de Crăciun a anului 1997, când am fost invitate amândouă să vorbim la o lansare de carte la Biblioteca Națională din Chișinău, la plecare m-a condus până la autogară. Dar înainte, ieșind din Bibliotecă mi-a zis: „așteaptă puțin”... S-a dus repede la unul din standurile Târgului de Crăciun din fața Bibliotecii și a cumpărat o păpușică: „Elena dragă, primește o păpușă basarabească”. Era așa de mândră de românitatea ei! Îmi povestea recent o altă prietenă din Chișinău, că în zilele de 16 mai și 28 iunie, fără a rosti niciun cuvânt de explicație, Maria Danilov se îmbrăca în negru, în semn de doliu pentru funestele date ale anexării Basarabiei la 1812 și 1940!

Un suflet care a ars pentru cauza românilor

Elena Ploșniță

Maria Pușcașu-Danilov s-a născut la 7 aprilie 1956 în comuna Măcărești, raionul Ungheni.

A studiat la Facultatea de istorie a Universității de Stat din Moldova (1976-1981) și circa 25 de ani a activat la Muzeul Național de Istorie a Moldovei în calitate de cercetător științific, cercetător științific superior, șefă a Secției Ediții Științifice (2005-2006), Istorie Modernă (2006-2013), Istorie Modernă și Contemporană (2013). Preocupările de cercetare s-au axat pe revalorificarea procesului cultural și spiritual din Basarabia din perioada ocupării țariste. Specializându-se pe epoca modernă, Maria Danilov a cercetat colecții de ziare, documente, carte veche în biblioteci, depozite, precum și în arhivele Bibliotecii Naționale a Rusiei „Saltykov-Șcedrin” din Sankt Petersburg și „V.I.Lenin” din Moscova, în arhivele din Odesa și Kiev, în bibliotecile și arhivele din România. În anul 2004, după susținerea tezei de doctorat, i s-a conferit gradul științific de doctor în istorie, iar în 2011 – titlul științific de conferențiar cercetător.

În 2014 a fost angajată la Institutul de Istorie al AȘM, în calitate de cercetător științific coordonator în Secția Istorie Modernă. În perioada 2014-2016 a urmat studiile postdoctorale în cadrul AȘM, iar în iunie 2018 a susținut teza de doctor habilitat cu tema Carte, cenzură și biblioteci în Basarabia (secolul XIX - începutul secolului XX). Contribuțiile valoroase în domeniul istoriei cărții, presei și al bibliotecilor teritoriului dintre Prut și Nistru se regăsesc în numeroase studii monografice, articole științifice, conferințe, cataloage. O trecere în revistă ar aduce în atenție studiile monografice: Cenzura sinodală și cartea religioasă în Basarabia. 1812-1918 (între tradiție și politica țaristă). Biblioteca „Tyraheția”, XIII. Chișinău, 2007; Presa și cenzura în Basarabia. Documentar (secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea), Pontos, Chișinău, 2012, Carte și cenzură în Basarabia. 1812-1918. Epigraf, Chișinău, 2018; în cataloage de carte veche și modernă românească alcătuite sau coordonate: Carte, cenzură și biblioteci în Basarabia. Inventarierea surselor (secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea); Acte basarabene tipărite în limba română. 1811-1861. Catalog (din colecția BNRM, BȘ 2014. CAȘM, MNIM); volume coordonate: Presa scrie istoria. Primul simpozion național de jurnalism 11-12 mai 2006, Chișinău-Pitești, 2008; Mass-media: între document și interpretare. Tezele comunicărilor științifice și cercetări de istoria presei (în două limbi). Coordonatori Silvia Grossu,

Maria Danilov. Chișinău, CEP USM, 2012.

Din 2006 a devenit membră a comitetului de conducere a Asociației Istoricilor din Republica Moldova. A avut o poziție fermă vizavi de încercările guvernării comuniste din anii 2005-2006 de a substitui cursul de Istoria românilor cu cel de istorie integrată, pledând pentru păstrarea în programa școlară a cursurilor de Istoria românilor și Istoria universală și menținerea examenului de bacalaureat la istorie.

Eforturile Mariei Danilov pe făgașul cercetării au fost apreciate cu diverse distincții: diplome, premii, medalii. În 2010 i se decernează Diploma Academiei de Științe a Moldovei și medalia Meritul Civic.

A purtat cu ea necurmat dragostea de Neam

Silvia Grossu,

*conf. dr., Universitatea de Stat din Moldova,
președinta Filialei Basarabia ARIP*

Regretul este neputincios pentru a reda profunzimea sentimentului abandon și de pierdere irecuperabilă, după ce buna mea prietenă a trecut subit în lumea celor dreapți. Prietenia adevărată se măsoară în timp, distanță și tăcere... Ziua de naștere a Mariei – 7 aprilie, este un prilej pentru a-i redescoperi calitățile deosebite: inteligența, profesionalismul, simțul de responsabilitate, omenia, generozitatea sufletească. În aprilie curent ar fi împlinit 64 de ani. Doar 64! Și Maria Danilov a plecat pe drumul fără de întoarcere pe 16 noiembrie 2018.

...Școala din satul natal Măcărești i-a oferit o pregătire temeinică. Dimensiunea incomensurabilă a cercetării, cadoul generos al zeiței Clio, a adus-o la Facultatea de istorie a Universității de Stat din Moldova. După absolvirea facultății, a trudit ani mulți la Muzeul de Istorie al Moldovei, a susținut doctoratul în istorie, iar ultimii ani a fost conferențiar cercetător la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, în cadrul căruia, în iunie 1918 a susținut teza de doctor habilitat cu tema Carte, cenzură și biblioteci în Basarabia (secolul XIX – începutul secolului XX).

Toți acești ani a muncit în arhive, a readus la lumina zilei valori, stocate de alt regim în condiții de plâns în depozite și subsoluri: ascunse, înstrăinate de noi, în mare parte aproape că distruse. Ani la rând s-a căznit să valorifice cărți, acte, hrisoave, documente – îngălbenite de vreme și intemperii. Ani dedicați repunerii în circuitul neuitării a valorilor Neamului. Maria a purtat cu ea necurmat această dragoste de Neam, de Țară. Idealul său românesc nu l-a dezmințit niciodată. Puțini știu cât de mult uneori a plătit

pentru aceasta. Pe făgașul investigativ al istoriei naționale draga noastră Maria ar fi realizat atâtea performanțe... doar dacă Domnul s-ar fi îndurat de suferința ei și i-ar mai fi dăruit ani lungi cu zile bune.

Meritele sale de profesionist dedicat se regăsesc în cele 7 studii monografice, în peste o sută de articole științifice, în numeroase expoziții, organizate împreună cu colegii de la Muzeul de istorie, în nenumărate emisiuni de radio și televiziune... Peste tot a lăsat amprenta

de corectitudine și cumsecădenie.

Maria Danilov a fost o persoană agreată de toată lumea – profesionistă consacrată, colegă curată în intenții, prietenă pură la suflet – om de încredere, pe care te puteai bizui în orice împrejurare.

Colegii ARIP au prețuit întotdeauna prietenia Mariei și calitățile ei de cercetătoare, de bună povestitoare, de inteligentă interlocutoare, de model de cumsecădenie și bun simț.

Românii sunt pretutindeni

Titulescu să ne sfătuiască

Margareta DONOS, Geneva, Palatul Națiunilor

Statuia lui Nicolae Titulescu străjuie Palatul Națiunilor de la Geneva

În această perioadă de virus Covid-19 și într-o ambianță de incertitudine totală, Palatul Națiunilor, unde își are sediul Organizația Națiunilor Unite, s-a baricadat și se protejează după înălțimea impresionantă a porților de metal. Pentru a pătrunde pe teritoriu, permisul anual de acces delivrat funcționarilor, dar și acreditările jurnaliștilor sunt completate cu proceduri suplimentare de verificare și de re-verificare a dreptului de a ajunge ori nu la birou. În sfârșit se ajunge... într-o liniște copleșitoare.

Construcția Palatului Națiunilor a durat din 1929 până în 1936 pentru a deveni sediul primei organizații, care avea să pună bazele multilateralismului în relațiile internaționale.

La crearea sa, în 1919, în urma Conferinței de Pace de la Paris și imediat după Primul război Mondial, Societatea Națiunilor reprezenta speranța unei alte lumi și a altor relații între state.

Ea este urmată de apariția diverselor organizații utile umanității: Organizația igienei, care devine apoi Organizația Mondială a Sănătății, Organizația internațională a muncii, organizațiile pentru protecția unor categorii de refugiați și grupări umane în scopuri pacifatoare ori de reglementare a conflictelor internaționale.

La început noua organizație număra 45 țări dintre care 26 non-europene. Din start, limbile oficiale acceptate de fondatori sunt engleza, franceza, spaniola. Pentru egalitate și respectare a tuturor limbilor, la începutul anilor 1920, Esperanto este propusă drept limba de lucru a Societății. Delegatul francez a fost singurul care a refuzat, văzând în Esperanto o amenințare pentru statutul de atunci al limbii franceze ca limbă a diplomației. Doi ani mai târziu, Societatea Națiunilor recomandă tuturor statelor membre să includă Esperanto în programele școlare.

În 1936, când secretariatul Societății națiunilor se instalează în Palatul nou-nouț, organizația era deja destabilizată de retragerea Germaniei, Italiei și Japoniei, de neaderare a Statelor Unite ale Americii și, ceva mai târziu, în 1939, de excluderea Uniunii Sovietice. Societatea Națiunilor n-a reușit să împiedice un nou masacru și odată cu începutul conflictului mondial se risipea și noua idee a înțelegerilor comune și a luării deciziilor în forma multilaterală.

Elveția obținuse sediul noii structuri internaționale grație neutralității sale în Primul război mondial. Geneva era un oraș mic și sediul organizației a fost instalat în parcul Ariana – un vast teren de la periferie, în mijlocul câmpiilor cu flori și a pășunilor fermelor din vecinătate. După trei ani de la instalarea în noul sediu, în 1939, Palatul nu mai era frecventat de funcționari, reuniunile se făceau rar, nu exista niciun fel de negocieri. Singur în fața lumii, Palatul părea enorm și în același timp absolut inutil în perioada când o speranță se stinge, iar alta nu se naște.

Actualmente, pentru a doua oară în istoria existenței sale, Palatul Națiunilor este iarăși singur și izolat. Dacă odinioară l-a izolat eșecul negocierilor de Pace, acum acest lucru a reușit să-l facă un virus mondial pe nume Covid-19, care a apărut în anul 2019, când lumea sărbătorea centenarul Societății Națiunilor, însă pe care-l înfruntăm în anul marcării a 75 ani de la crearea Organizației Națiunilor Unite.

Absolvit de funcționari, reuniuni, conferințe, securitatea discretă și jurnaliștii acreditați, lăcașul multilateralismului, în compania lui

Nicolae Titulescu (sculptor Doru Drăgușin), așteaptă ca lumea să se vindece. Din poziția lui de observator, fidel la post, fostul făuritor al Păcii supraveghează aleile parcului și meditează. Liniștea din jur și amintirile îl duc la anii 1920 și 1930, când lumea forfotea în jurul ideii îndrăznețe a unității națiunilor pentru obținerea stabilității mondiale. Titulescu era vocea României între spiritele iscusite și mâinile dibace ale diplomației. Datorită abilităților și realizărilor sale a fost supranumit „Ministrul Europei”, deoarece a știut să se înțeleagă în egală măsură cu personalități importante atât din Vest cât și din Est.

A fost diplomat, profesor universitar, jurist, om politic și singurul român care a ajuns Președinte al Ligii Națiunilor, dar și singurul președinte care s-a bucurat de două mandate consecutiv (1930-1932). Este creditat cu introducerea ideii de „spiritualizare a frontierelor”, care presupune o apropiere transnațională bazată pe valorile spirituale și culturale. A fost ministru român al Afacerilor Străine în perioada tulbură 1928-1936, când Europa abia își revenise după un conflict mondial și căuta evitarea unui alt dezastru.

Incertitudine atunci, incertitudine acum.

...Nu se întâmplă nimic în Palat, lumea și-a încetinit mersul – e în căutare febrilă de soluții. Ne adresăm gânditorilor de atunci cu înțelepciunea lor din alt secol să ne ghideze la început de mileniu nou. Titulescu e trist și privirea lui este îngrijorată, de parcă ne-ar întreba: oare cum ați reușit să mergeți atât de departe pentru a ajunge atât de rău, oameni buni?!

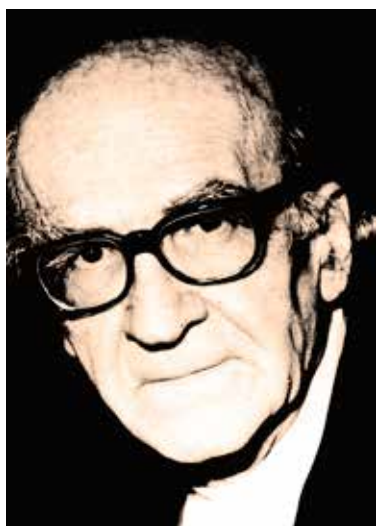
Omenire – încotro?

Rememorări

Mircea Eliade la Cernavoda

Aurelia LĂPUȘAN

Autor a peste 1.500 de cărți, eseuri și articole de specialitate, românul Mircea Eliade s-a bucurat de o atenție imensă în lumea cercetătorilor, fiindu-i dedicate peste 500 de lucrări omagiale privind activitatea și personalitatea sa creatoare. Este un brand de țară pe care îl putem valorifica oricând cu prețiozitate și convingere. Aparține spațiului universal în întregul spirit românesc. S-a născut la 28 februarie 1907 în București. Studiază filosofia la Universitatea București și Calcutta (India), avându-i mentori pe Rabindranath Tagore și Surendranata Dasgupta.

A debutat la 14 ani, la 16 era deja un nume cunoscut, iar de la 17 ani începe să scrie articole în care tratează istoria religiilor și cultura Orientului. Dar nu biografia savantului urmărim să o prezentăm în rândurile de față, ci adopția lui de sorginte dobrogeană, prilej de a marca o aniversare în acest spațiu cultural, într-o lună dedicată iubirii și eternității ei.

Încă puțini știu că în anul 1912, viitorul romancier, eseist și filosof în istoria credințelor lumii, Mircea Eliade, este înscris și urmează cursurile clasei I primare la Cernavoda. Tatăl său, ofițer, fusese repartizat în garnizoana orașului și venise, evident, cu toată familia.

Mircea Eliade notează mai târziu despre orașul de pe malul Dunării:

”În 1912, tata a fost mutat cu garnizoana la Cernavodă. Am rămas acolo doi ani. În amintirile mele, timpul acela se desfășoară, în plin soare, între Dunăre și dealurile cărămizii calcinate, pe care creșteau măceși și flori mărunte cu petalele palide, uscate. Când am sosit, am fost încartiruiți pentru câteva luni într-unul din pavilioanele regimentului. Numai acolo creșteau alți arbori în afară de salcâmi. Îmi amintesc tupilindu-mă printre brazi și pini maritimi, îmi amintesc de ronduri cu flori albastre. În amintirile mele, parcă numai colo, în parcul regimentului, ar fi fost cu adevărat umbră. Restul Cernavodei se afla întotdeauna sub soare.

Curând, ne-am mutat într-o căsuță așezată în coapsa dealului. Aveam grădină cu boltă și viță de vie. Într-o zi, au început să sosească lăzile cu mobile de la Râmnicul Sărat, și priveam fascinat cum tata, ajutat de ordonanță, le desface pe rând, le ridică cu mare grijă capacul și pipăie sfios cu mâna palele, ajungând până la misterioase obiecte înfășurate în jurnale, pe care le scotea încet, în timp ce toți ne țineam răsuflarea, ca să vadă dacă au ajuns intacte. Apăreau, pe rând, pahare de toate culorile, farfurii, cești, ceainice. La răstimpuri, tata se încrunta și înjura în șoaptă, prelung, mușcându-și mustața — apoi așeza obiectul spart în lădița de alături, parcă nu s-ar fi îndurat să-l arunce.

În toamna aceea, am intrat la grădinița de copii. Am fost mândru când am îmbrăcat șorțul cenușiu și m-am dus singur la școală. Învătasem deja alfabetul, dar încă nu-mi dădeam seama la ce ar putea folosi.

Nu mi se părea atât de interesant când am ajuns să silabisesc o-u, ou, bo-u, bou — nici chiar când am izbutit să citesc fără să mai silabisesc, Țara noastră se numește România. Dar o dată am dat peste cartea de citire a fratelui meu, și, după prima pagină, n-am mai putut s-o las din mână. Eram fermecat, parcă aș fi descoperit un

joc nou. Căci cu fiecare rând citit aflam lucruri necunoscute și nebănuite. Am învățat numele județelor, ale râurilor și ale orașelor și am aflat despre Daniil Sihastrul și Mănăstirea Neamțului și câte alte lucruri care mă uluiau, mă copleșeau prin vastitatea și misterele lor. Dar după o săptămână, când am terminat cartea lui Nicu, am descoperit deodată că lucrurile nu erau atât de simple pe cât le bănuisem eu. Căci nu mai aveam la îndemână o a doua carte pe care s-o pot începe imediat.

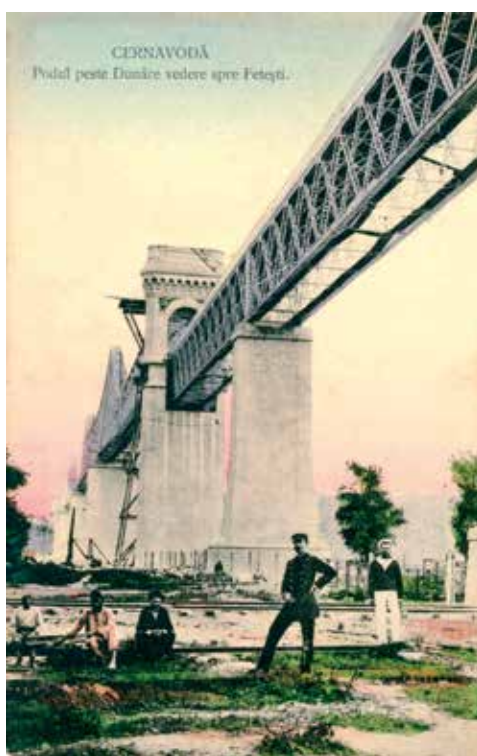
Tata avea vreo sută-două de volume frumos legate în piele, dar erau încuiate într-o bibliotecă cu geamuri. Nu puteam citi decât titlurile, și nici pe ele nu le înțelegeam întotdeauna. Erau volume care se intitulau „roman”, și a fost o lungă discuție între părinți dacă trebuie sau nu să-mi explice ce înseamnă acest cuvânt. Pentru

încă mulți ani, tata mi-a interzis să citesc „romane”. Pentru el, „romanul” era o carte oarecum imorală, căci implica fie adulter, fie aventuri într-o lume despre care nu se vorbea decât în șoaptă. Nici măcar nuvele nu-mi îngăduia să citesc. Singurele cărți admise de el erau cele care purtau titlul sau subtitlul de Povestiri.

Mi se îngăduise să citesc Basmelor lui Ispirescu, amintirile și povestirile lui Creangă, când a intervenit un episod care mi-a întristat toată copilăria. Intrasem în clasa I primară, și tata îl poftise o dată pe învățător, ca să se consulte asupra cărților pe care le-aș putea citi. Eram toți trei în fața bibliotecii, învățătorul părea entuziasmat de cărți și, mai ales, de legăturile lor de piele. Răsfoind un volum de N.

lorga — îl văd și acum, era Pe drumuri depărtate —, a spus, arătându-mă: „Dar să nu-l lăsați să citească prea mult, căci își obosește ochii. Și deja nu are ochi prea buni. L-am pus în banca întâi, și totuși nu vede întotdeauna ce scriu pe tablă.” „Văd, dacă fac ochii mai mici”, l-am întrerupt eu. „Asta înseamnă că ai ochi slabi, că ai să fii miop”, a adăugat învățătorul.

Descoperirea aceasta a însemnat o adevărată catastrofă. Tata a hotărât că nu trebuie să-mi mai obosesc ochii cu alte cărți în afară de cele de școală. Nu mai aveam voie deci să citesc în timpul liber. De altfel, sursa lecturilor extrașcolare îmi fusese secată. Tata nu mai deschidea biblioteca cu geamuri și nu mă mai lăsa să răsfoiesc volumele

descriere

legate. Mai târziu, mi-am dat seama că anii aceia au fost pierduți. Setea mea de lectură o potoleam la întâmplare. Citeam ce-mi cădea în mână, romane în fascicule, Sherlock Holmes, Psaltirea, Cheia visurilor și citeam pe ascuns, în fundul grădinii, în pod, în pivniță (ca la București după 1914). Cu timpul, lecturile acestea dezordonate și fără noimă au început să mă plictisească, într-o zi, am descoperit că jocurile pe maidan sunt tot atât de pasionante ca și romanele de aventuri. Am început să-mi petrec tot timpul liber pe maidanele Bucureștiului. De la maidanul Primăriei până la Obor, de la Dealul Mitropoliei până la gropile lui Ouatu, le cunoșteam pe toate și aveam prieteni printre haimanalele și bătaușii tuturor mahalalelor. Dar astea se întâmplau mai târziu, după 1916, după ce tata se retrăsese cu regimentul lui în Moldova.

viitor, aproape niște copii-minune.) Era fericit când, ascultând întrebările, își verifica încă o dată încrederea în inteligența noastră. Dar răspundea totuși succint, aproape monosilabic, uneori încurcat.

Ne întorceam pe alt drum, în așa fel încât să cădem aproape de podul peste Dunăre. Uneori, aveam norocul să vedem trecând un tren de marfă, înaintând încet, ca o rămă uriașă. O dată, când coboram, a izbucnit de după peretele râpei o tătăroaică de vârsta noastră și, fără să spună un cuvânt, i-a întins tatei un buchet de flori albastre. Am privit-o tustrei cu mare uimire. Noi, băieții, vedeam pentru întâia oară, de aproape, o fetiță de tătar. Avea părul și unghiile vopsite roșu și purta șalvari. Tata a zâmbit, i-a mulțumit încurcat, a bătut-o cu palma pe umăr, a mângâiat-o pe păr, apoi, în cele din urmă, neștiind cum să-și arate

Pe străzile Cernavodei și-a purtat pașii și savantul de mai târziu, Mircea Eliade

Îmi aduc aminte de dealurile din jurul Cernavodei. Tata ne lua câteodată cu el. Urcam pe cărări arse, prăfuite, șerpuiind printre scaieți și peliniță, până ce ajungeam pe culme. De acolo, Dunărea se vedea până foarte departe, izvorând dintr-un păienjenis de sălcii și aburi albaștrui. Tata nu era un expansiv. El, atât de prolix și de pisălog când era vorba să ne „facă morală” (cum îi plăcea lui să spună), amuțea de câte ori ne aflam în situații noi și delicate, oarecum în afara raporturilor de familie. Ne așezam pe un tăpșan; tata își scotea chipiul, își ștergea fruntea cu batista, apoi începea să-și răsucescă mustața, zâmbind prelung. Îl ghiceam că este mulțumit și-i puneam tot felul de întrebări. Uneori, îi puneam acele întrebări pe care știam că le așteaptă de la băieții lui. Știam că ne consideră inteligenți și înzestrați cu tot felul de talente. (Credea, bunăoară, că eram amândoi muzicanți de mare

recunoștință, a scos chipiul și l-a fâlfâit de câteva ori în aer, salutând-o.

Pe aceste dealuri urcam deseori, primăvara, cu școala întreagă, îmi aduc aminte de o excursie pe la sfârșitul lui martie. Era neașteptat de cald. Ajungând sus, pe deal, mi-a fost sete și, cum nimeni nu avea apă, am început să mănânc zăpadă; rămăsese destulă prin văgăuni, între râpe. Am zăcut apoi, bolnav, aproape două săptămâni.

Când mă întorceam de la școală, mi-era totdeauna sete. Căci veneam alergând, înfruntându-mă cu băieții, bătându-ne cu ghiozdanele — și ajungeam murdar și transpirat. Înainte de a prinde cineva de veste, beam pe nerăsuflăte câteva cani, apă proaspătă de la cișmea. Libertatea aceasta am pierdut-o când părinții s-au hotărât să ia o guvernanta cu care să vorbim franțuzește. Într-o zi, tata a cerut trăsura

și s-a dus la gară. S-a întors cu un fel de cucoană foarte brună, cu un neg mare, negru, pe obraz și mirosind a tutun. Vorbea perfect românește și își răsucea neconținut țigări deasupra unei tabachere, pe jumătate plină cu tutun auriu. Am simțit chiar în seara aceea că părinții, și mai ales mama, erau dezamăgiți. Guvernanta era prea bătrână, fuma prea mult și nici măcar nu vorbea bine franțuzește. A rămas doar câteva săptămâni. Cred că pretextul despărțirii l-am procurat, fără să vreau, eu. Guvernanta hotărâse că nu mai am dreptul să beau apă când mă întorceam de la școală, pe motivul că eram transpirat. Nu mai aveam voie să mă apropiu de cișmea, nici să intru în bucătărie sau în sufragerie. Până la masă, trebuia să rămân în odaia noastră, a băieților, care era totodată și odaia guvernantei. Sufeream îngrozitor de sete. Într-o zi, profitând că rămăsesem singur în odaie, am început să cotrobăiesc. În dulap, am dat peste o sticlă pe care era scris „Acid boric”. Știam că soluția asta se întrebuințează ca dezinfectant, dar mi-era prea sete. Am băut aproape jumătate de sticlă. Nu m-am simțit rău decât mai târziu, și atunci i-am spus mamei. Întins pe pat, prefăcându-mă mai bolnav decât eram, ascultam, ca o mângâiere, dialogul amar, repede înăsprit între guvernanta și mama.

La Cernavodă, ca și la Râmnicu Sărat, aveam trăsura cu cai. Deși ofițer de infanterie, tata avea mare slăbiciune pentru cai. Ne povestea prea arareori despre copilăria și adolescența lui la Tecuci, dar nu uita niciodată să pomenească de caii pe care îi călărea fără șa și despre șopârlele pe care le ascundea în sân și le ducea acasă. Foarte probabil, pasiunea pe care am avut-o de copil pentru tot felul de animale am moștenit-o de la el. Și e curios că singurul accident serios l-a avut datorită calului lui favorit. În timpul campaniei din 1913, a fost rănit ușor la umăr, dar calul, sperindu-se, s-a smucit brusc și l-a trântit. Câteva luni, tata a purtat brațul în ghips.

De trăsura noastră cu cai se leagă cea mai dramatică amintire din copilărie. Mama venea de la București și ne dusesem la gară s-o întâmpinăm. Ne întorceam toți în trăsura încărcată cu valize și pachete. Drumul către casă trecea prin fața podului. Era o șosea zdrențuită, cu praful de o palmă, și la un moment dat cobora brusc, ca pe un povârniș. Nu mai știu de ce s-au speriat caii. Dar au luat-o la goană chiar când drumul începea să coboare. Zadarnic au încercat vizitiul și cu tata să-i oprească trăgând, opintindu-se, de hățuri. Trăsura parcă își ieșise din minți. Se rostogolea la vale, trosnind și huruind, plecându-se când pe două roți, când pe celelalte două, săltând,

împingându-se în cai, lovindu-i, asmuțindu-i. Mama începu să țipe și, nemaștiind ce să facă, ne cuprinse cu o mână, iar cu cealaltă începu să zvârle pachetele. Gestul acesta mi se păru atât de nebunesc, încât îi cuprinsei genunchii și începui s-o implor să nu le mai zvârle — căci bănuiam ce bunătăți și câte daruri sunt ascunse în pachetele acelea. Nicu se agățase de brațul mamei, prea speriat ca să mai poată plânge.

Mama m-a apucat cu celălalt braț și m-a tras lângă ea. Atunci am văzut: trăsura se îndrepta de-a dreptul spre râpa de lângă pod, care se prăvălea în Dunăre. Ani de-a rândul m-au urmărit acele clipe lungi, în care așteptam să ajungem pe muchia prăpastiei și să ne prăvălim. Îmi era frică, dar eram totodată fascinat de prăpastia pe care o vedeam, și totuși nu îndrăzneam să cred că totul se va sfârși acolo. Mai târziu, când ne aminteam și comentam aceste întâmplări, mama îmi spunea că, fără să știu, credeam și așteptam o minune.

Sentinela de la pod a înțeles că din trăsura era peste puțină de oprit caii și a alergat înaintea lor. A apucat arma cu amândouă mâinile, a înălțat-o în aer și a început să răcnească. Au mai sărit atunci încă doi soldați de pe pod. Împreună au izbutit să oprească trăsura la vreo câțiva metri de râpă. Tata a sărit jos și i-a îmbrățișat. Caii tremurau și-și zvâcneau capetele când într-o parte, când în cealaltă, parcă ar fi încercat, zadarnic, să alunge o nălucă.

Cred că aceasta a fost ultima noastră plimbare cu trăsura. Vara am petrecut-o la Techirghiol, iar în toamna anului 1914, puțin după izbucnirea războiului, tata a fost strămutat la București.¹

1. Mircea Eliade, *Memorii*, Editura Humanitas, București, 1991, p.10-15.

„Conștiința este lumina inteligenței pentru a distinge binele de rău”. (Confucius).

„Pentru mine este perfect valabil, dar aș adăuga sinceritatea celor scrise mai ales trăite și mai ales să-ți duci până la capăt ceea ce ți-ai propus, (uneori dureros) poate deveni o conștiință!” (Iulia Pană)

Personalitate complexă, artist desăvârșit, cu o activitate variată de-a dreptul uluitoare, Iulia Pană este profesor titular al cursului de Artă fotografică și Artă video în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” încă din 2013. Este absolventă a Facultății de Arte din cadrul Universității Ovidius - secția Pedagogia Artelor Plastice și Decorative, a absolvit masteratul de Arte Vizuale în 2015, iar în prezent cercetează fotografia într-o lucrare de doctorat la Centrul de Excelență în Studiul Imaginii la Universitatea din București. Însă Iulia nu s-a oprit din studiu și cercetare niciodată. Atrasă încă din anii fragezi ai copilăriei de domeniul artistic, are în palmares o activitate multiplă: autor de poezie, producător general de televiziune, director de publicitate, inițiator și fondator al Festivalului Național de film pentru liceeni „Filmmic”, este membră a Uniunii Artiștilor Plastici, membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști și a Uniunii Scriitorilor din România. Are numeroase participări alături de cursanți la expoziții de artă plastică, instalație multimedia, video performing și fotografie, câteva cărți publicate și multe premii despre care vom aminti în cele ce urmează, căci traseul pe care l-a urmat până aici a fost unul pe cât de lung, pe atât de frumos.

Mai întâi a fost versul!

Deși mai întâi a fost versul/literatura, fotografia m-a fascinat și ea încă din copilărie, fiind surprinsă de ideea de imortalizare, de mecanismul aparatului de fotografiat, deși îmi părea anevoios de mânuit la început. Dar curiozitatea și încântarea s-au întâlnit în camera obscură, la prelucrarea filmului unde totul devenea miraculos. Cred că în clasa a VI-a am realizat primele mele fotografii, evident cu o cameră împrumutată și le-am dezvoltat și mărit în debaraua transformată în laborator în casa unui coleg de școală. Acela a fost momentul cheie. Pasionată de cărțile de since fiction, trăiam descoperirea unei lumi noi. Am fotografiat ani buni într-un mod poetic pentru mine și cei din jur. Am fost o lungă perioadă autodidactă, apoi am studiat fotografia în cadrul cursurilor Facultății de Relații Publice și Comunicare (SNSPA), Facultatea de Arte Plastice (din cadrul

Prof. Iulia Pană împreună cu elevii săi

Universității Ovidius) apoi cursurile F64, dar foarte mult m-a ajutat în această direcție munca mea din televiziune, unde principalul instrument de lucru este imaginea. Dar camera de filmat și televiziunea mi-au schimbat traiectoria o perioadă devenind principale în încercările mele vizuale. M-am reîntors la fotografie la începutul anilor 2000 odată cu apariția camerei digitale și învăț în fiecare zi cum să scriu mai frumos cu lumina, ne mărturisește Iulia Pană.

Notă: cuvântul „fotografie” provine din limba greacă: φῶς phōs care se traduce ca lumină și γράφω graphis, care se traduce ca „a scrie”.

Carierea pedagogică și-a început-o încă din copilărie, exersând rolul de profesoară în joacă, cu sora sa mai mica, Mirela, (actrița Mirela Pană din cadrul T.S.C.). „Și am avut rezultate, deși nu voia să facă teatru a ajuns actriță! De fapt cred că mi-a plăcut tot timpul să învăț, să descopăr lucruri noi și apoi să le împărtășesc celorlalți.” (Iulia Pană) A îndrumat numeroase promoții de tineri încă din anii '90 și până acum câțiva ani, în meseria de jurnalist de televiziune. A fost Asistent Universitar la Facultatea de Jurnalism din cadrul Universității „Andrei Șaguna”, unde a predat cursuri de televiziune și fotografie, realizând și expoziții împreună cu studenții, trăind ani plini de satisfacții și bucurii.

„De câte ori am fost întrebată cui i-aș mulțumi pentru devenirea mea profesională, de fiecare dată mi-am enumerat profesorii care mi-au insuflat sau mi-au dat prin exemplul lor ceva semnificativ pentru viață. Avantajul de a fi profesor este acela că, dacă lași un semn în viața elevilor tăi, nu ești uitat. Este poate cea mai însemnată răsplată ce o poți primi!”

Iulia Pană este un spirit liber, cu o educație aparte, cu o permanentă dorință de desăvârșire, cercetând neobosit formele, cuvintele și culorile din jurul său, transpunând în fotografie și în poezie, simțirile creatoare și convingerile sale artistice. Ne-am întrebat: „De unde atâta energie?”

Iulia Pană: *Munca în televiziune te învață să fii hiperactiv, de aici probabil și felul meu de a lucra pe mai multe planuri și direcții, deși se spunea, odinioară, că e bine să faci un lucru și bun. Dar eu cred însă, că revoluția digitală a schimbat multe din comportamentul uman și astfel am primit șansa de a fi mult mai activi, cu multiple preocupări. În principal sunt orientată în zona culturală, în care mă simt creativă și asta nu mă obosește deloc. Cursurile de artă fotografică și cel de artă video, devin astfel momente plăcute și interesante atât pentru mine cât și pentru cursanții mei, cărora le transmit din pasiunile mele, arta vizuală, istoria artei, literatură, etc. Toate acestea se adaugă muncii mele de creație ca stimulent, atât în direcția literară, cât și în cea vizuală.”*

Fotografia îi ocupă o bună parte din timp. Fotografiază mult, amestecat, de la peisaj la portret, minimalism sau conceptual, încântându-ne ochiul cu diversitatea de peisaje care surprind în culori vii, luminoase, succesiunea anotimpurilor, până la portrete din cele mai expresive, sensibile, prin care reușește să surprindă într-o fracțiune de secundă, viața! Vorbind despre proiectele sale de suflet, evocă cu nostalgie câteva dintre ele: „*Electric files, hublou, red, incerclement, electric white shock, future sound of poetry, Fonopictopoezia, sau labia oris stock, sunt un fusion de visual, poetic, sound și pictură, prin care eu îmi exprim trăirile în concordanță cu existența artistului și a stării de creație.*” A realizat multe expoziții împreună cu elevii, expoziții apreciate de publicul larg dar și de oamenii de cultură ai orașului. O mare parte a acestor expoziții au avut loc în galeria de artă „Art Gallery”, un spațiu destinat profesioniștilor, unde elevii săi au fost acceptați datorită fotografiilor lor reușite. Au fost apreciate în mod deosebit două expoziții tematice: Edit Flora, o expoziție inedită de fotografie florală, cu editare experimentală și print pe pânză și Naturalia, o interesantă incursiune macro, inspirată de un celebru fotograf Edward Weston. Cele mai recente expoziții organizate în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, împreună cu elevii săi, sunt intitulate „Chipuri” și „PrimaveraFem” cea din urmă dedicată primăverii și feminității, ambele fiind expuse în cadrul Centrului Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin.”

Un tânăr cursant m-a definit ca fiind o profă drastică dar amuzantă!

Cursurile cu profesorul Iulia Pană se desfășoară într-o atmosferă interactivă, dar și cu destule cerințe. Cursul este teoretic și practic, prima parte reprezentând: istoria și evoluția fotografiei de la începuturi până astăzi, și cei mai importanți fotografi, apoi istoria artei pentru o mai bună exemplificare a ideii de artă în fotografie și nu în ultimul rând tehnica fotografică, de la aparatul de fotografiat, expunerea fotografică și până la noțiuni introductive în editare. Partea practică, cea mai îndrăgită de elevi, se realizează în studio-ul școlii, un studio profesionist unde elevii realizează sesiuni de fotografie de portret, de produs sau experimente fotografice. Cursul de artă video urmează în parte același traseu didactic, accentuând viziuni din filmografia universală, analiză filmică, realizare de mici scenarii și decupaje regizorale, tehnici de filmare și editare.

Pentru profesorul Iulia Pană, cea mai plăcută experiență este bucuria cursanților săi atunci când descoperă frumusețea lumii prin ochiul magic al camerei de fotografiat. Când sunt fericiți că reușesc să stăpânescă tainele fotografiei, deși

Expo. PrimaveraFem

sunt reticienți la începutul cursului. Sunt fericiți atunci când devin fotografi profesioniști și mă mai sună din când în când sau vor să participe la expozițiile clasei. Sunt multe momente fericite pe care un profesor le adună pe parcursul anilor, ce devin cele mai frumoase amintiri posibile.

Totodată, ne spune cu bucurie: În acest moment, pe simezele Muzeului de Artă Constanța se află lucrările a două eleve din cadrul cursului de artă fotografică: Magda Fulger și Elena Răceală, două fotografe deja consacrate, de care firesc, sunt tare mândră.

Tot mai mulți tineri devin „peste noapte” fotografi! În mediul online, găsim tot mai mult această titulatură atașată numelor unora dintre tineri, lucru care îți poate înșela așteptările, pregătirea multora dintre aceștia fiind precară în domeniul fotografic. Ce este de făcut? Dacă privim statisticile, ceea ce se întâmplă astăzi (milioane de fotografii se postează pe secundă), putem să o numim chiar o „pandemie”, fotografică. Este efectul ușurinței de utilizare a unei camere foto sau smartphone, al timpului comprimat pe care îl trăim, al fricilor de comunicare directă din ce în ce mai prezente al unei alienări sociale și firesc al revoluției și evoluției digitale. Camerele digitale și mai ales smartphon-urile sunt rezultatul evoluției și efect al accelerării vitezei și eficienței, tehnici ce ar putea să ducă într-o oarecare măsură la construcția timpului pe care îl trăim. În acești termeni de viteză și timp, termeni ai tehnicii fotografice, dezvoltarea fotografiei pe linie orizontală se direcționează oarecum într-un sens unic, cel al cantității și de ce nu în favoarea banalului, referindu-mă la tipul de fotografie în vogă, instagram. Astfel, oricine primește multe like-uri pe facebook se poate considera fotograf! Dar pentru a fi cu adevărat fotograf, trebuie să-

ți lărgesci orizontul cultural-vizual. Fără cultură generală, fără analiza unei fotografii, sau ideea de fotocompoziție, sau stăpânirea expunerii poți fi doar un utilizator al camerei de fotografiat,” subliniază Iulia Pană.

Sunt într-o continuă căutare de momente fotografice, și dacă acestea sunt cele ce-mi definesc stilul atunci este unul extrem de eclectic!

Încercând să pătrundem mai adânc în universul artistului fotograf, să aflăm cu precădere ce definește stilul unui fotograf, cărui tip de fotografie acordă mai mult timp, sau care este relația dintre aparat și fotograf, Iulia Pană, ne dezvăluie următoarele:

Prima funcție a fotografiei a fost și este aceea de instrument de memorie și fotografiile personale sunt un mijloc de amintire autobiografică, păstrate în albume ca mărturii ale vieții „așa cum a fost,,. La început au fost fotografiile de familie, apoi călătoriile atât de generoase în imagini, iar acum fotografia conceptuală în sensul mai mult poetic. Fotografiiez uneori obsesiv, stochez imaginile și apoi le las un timp până le redescopăr și mă bucur de ele. Le folosesc în proiectele mele vizuale, le asociez picturilor și poemelor. Sunt într-o continuă căutare de momente fotografice, și dacă acestea sunt cele ce-mi definesc stilul atunci este unul extrem de eclectic.”

Arta a fascinat-o încă din copilărie. A încercat puțin din toate, dar începutul a fost poezia și crede că e important să trăiești într-o înțelegere cu tine și mai ales cu abilitățile tale dincolo de imaginație și dorință. Nu și-a dorit să scrie poezii așa cum și-a dorit să cânte, să joace într-un rol, să picteze sau să facă film, și poate tocmai de aceea a scris, pentru că simte că asta vine din interiorul ei, fără prea multe dorințe, pur și simplu.

Câteodată poemele poruncesc să fie scrise, bat din picioare, sunt la comanda lor un soldat disciplinat. Nu vin des, nu mă solicită, își stabilesc strategia și le duc câteodată dorul. Îmi place să scriu, deși se întâmplă rar, dar. De fapt, scriu o perioadă intens, apoi... am liniște și tot așa, un carusel în care îmi place să-mi pierd echilibrul. În rest, stau destul cu picioarele pe pământ. Îmi pare că sunt nu dependentă de scris, ci dependentă de plăcerea și starea pe care mi-o induc scriind, dependentă de angajamente... Uneori cuvintele sunt culori, alteori sunete, așa baleiez între programele cu care fac muzică sau camerele de fotografiat, lentilele prin care cuceresc lumea, pânzele pe care așez cu pensule cuvinte-obiect sau cuvinte-senzații...

A reușit să scrie și să publice cinci cărți de poezie, și o antologie bilingvă română-engleză, apărută în S.U.A. A primit premii de poezie, premii pentru film de televiziune, și a fost peste 20 de ani jurnalist cultural TV. A fost producător de scurt metraje, apoi asistent de producție la filme

de lung metraj, a creat videoproiecții pentru spectacole de teatru, într-un cuvânt, tot ce i-a fost dat să facă, a făcut! A fondat festivalul de film pentru liceeni Filmmic, evenimentele Kulturele-Mecanici poetice împreună cu poeta Amelia Stănescu, a participat la foarte multe expoziții de artă plastică cu pictură, instalație, fotografie, video- performing, realizări pe care le numește sugestiv *Mai multe bucurii ce alcătuiesc bucata mea de viață!*

M-am născut într-o casă cu o bibliotecă cu aproape o mie de cărți

Și totuși, ce anume a declanșat în sufletul luliei pasiunea pentru scris și cum a luat naștere prima carte?

Poate momentul de care mă întreb să fi fost prin clasa a doua când mi-am cumpărat prima carte (Fabule de La Fontaine), de la biblioteca școlii, și fericită m-am dus acasă să o arăt mamei mele. Mama m-a întrebat dacă nu vreau să scriu ceva pe carte și apoi mi-a arătat ca model câteva cărți din biblioteca noastră. Spre marea mea

Elektro white shock – foto Iulia Pană

surprindere pe fiecare carte am citit „fiicei mele Iulia „ și atunci cu mintea mea am știut că trebuie să citesc toate acele cărți, pentru că îmi aparțin. Tot cam pe atunci mama îmi povestea viața ei și a familiei, deloc ușoară, pe care îmi tot spunea că o va scrie într-o carte. În următorul an am scris prima mea poezie, evident dedicată mamei mele.

De copil s-a gândit că va fi într-o bună zi scriitoare, și studia constant modul în care marii scriitori își scriau cărțile. Procesul lor de scriere și documentare era ceva minunat și fascinant.

Nu demult timp am conștientizat ceva foarte important, disciplina scrisului. Nu am fost niciodată capabilă de o organizare a scrisului meu, deși aceasta este mai pregnant la proza. Am scris de multe ori haotic, am scris ca după un dicteu. Am scris la serviciu, pe stradă, în gând, când spălam vase, sau de multe ori versuri întregi în somn pe care apoi mă străduiam să mi

le reamintesc. Nici acum nu am altă metodă, dar sper să-mi reglez acest obicei. Evident că scriu la foc automat și foarte rar revin asupra ceea ce am scris inițial. În acest timp dilatat de coșmarul pandemiei, sper să adaug câteva pagini la romanul la care lucrez de câțiva ani.

A debutat în 1996 cu „Imagine Simplă” la editura Du Style- editură condusă de poeta Doina Uricariu, (o inițiativă întâlnire) și lansarea cărții la Târgul Internațional de carte București. Amintim și despre cea de-a doua lansare, la Constanța, unde Doina Uricariu l-a invitat pe Alexandru Paleologu să-și prezinte una din cărțile apărute la editura ei și să vorbească despre Iulia care își amintește cu nostalgie: *Eu abia respiram de emoție și de onoarea uriașă pe care o aveam de a sta alături de acești oameni, chiar de la debut!*

Când am început să-mi public cărțile, o lungă perioadă am avut un sentiment confuz, pentru că trăiam cu impresia că ceea ce scriu sunt lucruri mult prea personale, și ce rost are să le citească și alți oameni. Apoi am înțeles și cu timpul am realizat că au un rol în acest mecanism și că dincolo de mine și prin mine, spun lucruri pe care au nevoie și alți oameni să le audă/citească/simtă.

Au urmat: „Statuia zilei de mâine XXL” și cea de-a treia carte „Noaptea Scorpion”, cea care a primit premiul Uniunii Scriitorilor Filiala Dobrogea și o lansare memorabilă la Muzeul de Artă Constanța, cu un fermecător intermezzo de balet al prim balerinei Felicia Șerbănescu și un discurs elevat al Doinei Păuleanu. Cartea a fost lansată și la Muzeul Literaturii Române din București. „Contrasecunde”, a apărut la Editura Brumar din Timișoara sub atenta privire a poetului Robert Șerban. O carte al cărui titlu i-a fost inspirat de fiul său cel mic, Sergiu. „Rigla de aer”, o carte de maturitate și scrisă pe fondul unei stări emoționale profunde, a fost dedicată tatălui său. Volumul a primit Premiul Uniunii Scriitorilor filiala Dobrogea și a fost lansat la Constanța, New York și Seattle, o mare parte tradusă în antologia Ebony Bones.

În 2018 a fost invitată de Teatrul de Stat Constanța să realizeze un performing poetic pentru un proiect european Unesco „Legende pe ruine circulare,” cu poeme traduse în italiană și spaniolă, la Lecce și Segovia și proiectele sale ambițioase nu s-au oprit aici. După rezidența din America, Iulia Pană a fost selecționată cu încă 7 poeți din toată lumea pentru un Cento poem. Un poem compus din câte două versuri: unul în engleză și unul în limba poetului, poem ce s-a imprimat pe tricouri care s-au vândut în câteva lanțuri de librării din U.S.A., pentru a aduna fonduri necesare rezidenței. Uitându-se în urmă, Iulia declară: *Privesc la cărțile mele cu dragoste. Au venit pe neașteptate, le-am pregătit și apoi le-am arătat și sunt mulțumită... Simt că am pus în*

pagini ceea ce nu am putut mărturisi oamenilor. Uneori folosim eronat cuvintele și rostul lor, ele sunt făcute să aibă grijă de noi, să ne facă mult mai umani.

Tot în palmaresul său, se găsesc și alte colaborări artistice de succes, și ceasuri întregi nu ne-ar fi de ajuns să o descoperim întru totul pe artista și pe omul Iulia Pană. În ceea ce privește domeniul vizual, se poate lăuda cu interesante colaborări cu artiști de marcă, cum este proiectul „Constanța Caz”, al cărui inițiator și mentor este Gabriel Brojboiu, sau proiectele personale precum: „Future sound of poetry”, un amalgam de fotografie, mixaj de muzică electronică, visual și performing poetic, „Fonopictopoezia”, o instalație de action painting cu ajutorul sunetului poetic prin intermediul unor difuzoare. Proiectul artistic „Fonopictopoezia”, este un manifest personal despre simbioza cuvânt și acțiune picturală prin intermediul tehnologiei, pe care l-a prezentat în cadrul Festivalului Internațional de Artă Video de la Shumen Bulgaria , ca artist

*Iulia Pană la lansarea primei cărți cu
Doina Uricariu și Alexandru Paleologu*

invitat, bucurându-se de un real succes.

Proiectul Constanța A dancing, mi-a dănc, mi-a prilejuit film despre o altfel de Constanța, care a fost o prilejuit întâlnirea artistică cu regizoarea Carmen Lidia Vidu! Un film la care am fost producător din partea Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, un gir pe care directoarea Doina Voivozeanu mi l-a oferit cu generozitate. De asemenea, aș vrea să mai adaug despre colaborarea cu producătoarea de film Oana Giurgiu, care a fost esențială pentru tot ce a însemnat experiența mea în materie de producție cinematografică. (Iulia Pană)

Pasiunea sa pentru imagine și-a găsit încă o breșă, în spectacolul de teatru prin intermediul regizoarei de teatru Alina Hristea, alături de care a realizat videoproiecții și mapping la trei montări de-ale sale. Mai mult decât atât, amintim despre participarea sa la Bienala de Poezie de la Liege, unde Iulia a câștigat o bursă

la o rezidență artistică Ledig house –Art Omi în Ghent – New York. De asemenea se poate mândri cu participarea la cel mai mare târg de carte din America Expo Book America, unde a avut lansarea „Riglei de aer,” cartea de poezie cea mai recentă, și lecturi publice la ICR New York, dar și în cadrul University Book Store -Univ Washington- Seattle -2016 cu antologia Ebony bones/ Oase de ebonite. De asemenea, a fost distinsă cu premii importante:

Un premiu la care țin foarte mult este Premiul „Rom Con” (Asoc. de Science Fiction) pentru un film, ce mi-a oferit șansa de a fi prezentă la Convenția Mondială de SF de la Glasgow, și menționată în Dicționarul SF al Ed. Nemira ca realizator de emisiuni video SF (Iulia Gheorghe) dar și pentru ocazia de a-l întâlni pe George R. R. Martin cel care a scris Urzeala Tronurilor.

Un alt premiu extrem de important cu care Iulia a fost distinsă în 2018, în calitate de doctorand, este „Special selection” of the PHOCOS de la Venetia, pe care l-a obținut pentru

o fotografie de portret, reprezentând o tânără în port național, premiu ce i-a fost înmănat într-o atmosferă academică la Universitatea Ca Foscari, Venetia.

Mai are o mulțime de planuri de viitor: Am multe proiecte, cel mai mult îmi doresc să finalizez romanul la care scriu și cartea de poezie începută, apoi teza de doctorat care cuprinde o cercetare despre fotografie și identitate, pe care o adaug în planul artistic, apoi o expoziție personală de fotografie-video și instalație. Teza mea se referă la cercetarea fotografiei, de la analog la digital ca o reprezentare vizuală a identității. Deja privirea mea asupra artei și în speță a fotografiei s-a schimbat esențial, explorând teorii conexe și moduri în care analizez imaginea. Ceea ce studiez acum îmi amplifică creativitatea prin deschiderea unor zone noi de interacțiunea a imaginii și textului. (I. Pană)

Cea mai mare realizare din viața mea sunt

copiii mei!

Dincolo de faptul că este un artist minunat, un profesor excepțional, Iulia este mamă a doi băieți: Sebastian și Sergiu.

Oh! E greu și minunat în același timp! Sunt împlinită, prin copiii mei, poate că de undeva cineva te răsplătește înzecit, chiar dacă nu știi dacă meriți! Mereu m-am întrebat dacă am fost și sunt o mamă așa cum și-ar dori copiii mei, pentru că ei chiar sunt așa cum mi-am dorit eu!

Ambii copii studiază în zona creativă, Sebastian pe de o parte este producător musical și DJ și a studiat în Marea Britanie, lucru pe care și Iulia îl visa pe la 17 ani „să fiu DJ. nici nu mi-a trecut!”. Pe de altă parte, Sergiu este visual designer, anul III la Kea School of Design Copenhaga-Danemarca.

Sebastian mă ajută cu sound-ul înregistrărilor mele, iar Sergiu cu grafica și editarea, el fiind realizatorul design-ului copertii volumului „Rigla de aer”. Sunt copleșită uneori de modul în care s-au dezvoltat pentru că timpul s-a scurs așa de repede încât regret că nu am fost casnică să mă bucur mai mult de ei și de copilăria lor. Dar avantajul de a lucra în televiziune i-a familiarizat cu imaginea video, cu sunetul și arta, și mai ales, am reușit să adun o arhivă de imagini video și fotografice la care ne uităm cu mare plăcere acum. Dar nu aș fi realizat nimic din toate acestea fără partenerul, prietenul și soțul meu de 30 de ani, singurul inginer din familie și mintea riguroasă care ne coordonează.”

Se consideră poate prea pretențioasă cu sine, însă un lucru este cert: iubește și pune pasiune în ceea ce face.

Am multe lucruri care îmi displac în felul meu de a fi. Uneori mai omit dar nu uit, și chiar cu mici întârzieri nu las niciodată lucrurile începute neterminate. Îmi place foarte mult cuvântul „onoare”, și sintagma „mi-am dat cuvântul de onoare”.

Crede în prietenie și de aceea are prietene încă din școala primară. Este un om deschis, poate prea direct și detestă ipocrizia și minciuna. Speră într-o lume a frumuseții, pentru că din ea se naște arta. Își dorește liniște creativă și stabilitate, puterea de a rezista ritmului de viață amețitor pe care îl are dintotdeauna, timp pentru scris, fotografie și soare așa cum avea în copilărie, când învăța la geografie că litoralul, sau mai bine zis Constanța, e locul cel mai înșorit pe tot parcursul anului „...și așa era, încă de la sfârșitul lunii aprilie plecam la plajă...”

În viața de zi cu zi omul Iulia Pană este soție, fiică, soră, dar mai presus de toate, este „OM”, așa cum o descrie într-o dedicație scrisă pe o carte, o doamnă deosebită, o persoană de

mare valoare spirituală pe numele său Sandra Paleologu: Iuliei Pană „un OM”. Despre această declarație, Iulia povestește:

În această călătorie pe care o facem cu toții, viața, cred că este esențial să capeți o astfel de titulatură, este cea mai firească, dar destul de greu de obținut. Orice lucru pe care l-am făcut am încercat să-l încarc cu câte ceva din mine, fie că e un poem sau un tablou, un film sau o fotografie. Nu-mi plac lucrurile artificiale, comerciale și făcute de dragul făcutului, ci acelea care conțin adevăruri uneori greu de suportat. Sunt destul de incomodă în felul meu și prefer să pierd împăcată decât să câștig fără să merit. În fiecare zi mă recompun din ceea ce fac, fie scriu, fie pictez, fotografiez, sau împărtășesc din ceea ce știu elevilor mei. Sunt așadar un om al timpului meu, plin de bucurii sau dezamăgiri, pe care îl trăiesc în mod intens.

Dacă ar fi la început de drum, ne declară cu vădită sinceritate că ar merge cu siguranță pe același drum, însă, fire artistică cum rar ți-e dat să întâlnești, s-ar abate câțiva ani și prin alte locuri, întorcându-se în cele din urmă tot acasă lângă mare.

Poate chiar aș începe cariera didactică mai devreme, dacă ar exista o mașină a timpului, dar cu siguranță nu regret nimic din ceea ce am trăit până acum, pentru că am avut șansa să experimentez, să călătoresc, să mă bucur de întâlniri providențiale cu oameni extraordinari, mentori în direcția mea artistică.

Am fost curioși: Dacă ai putea să te întâlnești cu cineva din trecut, cine ar fi?

Iulia ne-a răspuns hotărâtă: „Leonardo Da Vinci – să verific dacă nu a fost un extraterestru! La căutare pe Wikipedia la Leonardo Da Vinci scrie: Spirit universalist: pictor, sculptor, arhitect, muzician, inginer, inventator, anatomist, geolog, cartograf, botanist și scriitor. Într-un cuvânt extraterestru !!!”

Iulia este o poveste fără sfârșit cu care poți sta de vorbă infinite ore despre orice! Fire energică, amuzantă, înzestrată cu un umor fin și sarcasm, sensibilă, dar puternică precum un vulcan gata să erupă în orice clipă, om sincer și prietenos, pedagog devotat și artist mereu în căutare de noi forme prin care să-și exteriorizeze tot tumultul său poetic. De aceea poate, cu Iulia e ușor să comunici și îți face plăcere să o asculți, pentru că mereu descoperi lucruri noi.

În încheiere, concluzionează visătoare:

„Cred ca visele se împlinesc și sunt ca niște pagini albe pe tot care scriu și descriu ca într-o dulce dependență. Cred că suntem capabili de lucruri imposibile uneori, dar asta numai dacă visăm suficient...”

Cazinoul din Mamaia

Construcţia avea, simetric, de o parte şi alta a pavilionului central, 182 de cabine, pe parter şi etaj, cu câte un corp perpendicular la capete, cuprinzând vestiare comune, duşuri, grupuri sanitare, anexe cu porticuri şi, spre plajă, platforme cu spaţii verzi, iar în alveolele create de cabine, s-au realizat bazine, alei şi obeliscuri în stil Art Deco. Tot arh. Victor Ştephănescu a proiectat şi pasarella de beton construită în mare, amplasată în axul Cazinoului, cu acces de pe plajă. Aceasta era lungă de 130 m până la o terasă – bar, simetric dotată, de o parte şi alta, cu două tobogane şi două debarcadere pentru şalupe şi bărci.

Alte două cazinouri au apărut în Mamaia în perioada interbelică! Primul a fost de fapt fosta Reşedinţă Regală, realizată după planurile arhitectului Mario Stoppa, atent supravegheat de Regina Maria, care chiar îi impunea anumite detalii arhitecturii, implicându-se direct. Construcţia Reşedinţei Regale (astăzi cunoscută sub denumirea Vila Castel) a fost începută la 1 decembrie 1924 de către antrepriza Carlo Actis şi a fost terminată în vara anului 1926. I se va face însă o inaugurare oficială la 22 august 1927. Doar un an a aparţinut palatului cuplului regal. După moartea lui Ferdinand, Maria şi patru dintre copiii săi (Nicolae, Ileana, Elisabeta şi Marioara – moştenitori ai unei jumătăţi din palat) l-au donat, la 2 decembrie 1927, principesei Elena,

mama Regelui Mihai.

Întorcându-se în ţară (pe 6 iunie 1930 în urma negocierilor cu Iuliu Maniu, căruia îi promite să renunţe la relaţia cu Elena Lupescu), tatăl lui Mihai a fost proclamat rege sub numele de Carol al II-lea, dar chiar după două zile a reuşit să nu se țină de promisiune şi o exilează pe reginamamă Elena, aducând-o pe Elena Lupescu la Bucureşti. Drept urmare, Palatul Regal de la Mamaia este înstrăinat şi, la 6 iunie 1932, intră în posesia Flotei de Hidroaviaţie de la Mamaia (lucrul atestat de actul de vânzare-cumpărare nr. 1475/7 mai 1932), acesta devenind Cazinoul Ofiţerilor aparţinând Flotei de la Palazu – Mare.

Un al cincilea (!) cazino realizat în Mamaia a fost Cazinoul-Salvamar, cunoscut şi sub denumirea de Casa-Vapor. şi acest cazino are o istorie interesantă, sfârşindu-se tragic, din păcate.

La 14 Iunie 1933, sub preşedinţia Regelui Carol al II-lea, a luat fiinţă "Societatea de Salvare

a Naufragiaților în Apele Teritoriale Române” sau “SALVAMAR”. Pentru această nouă societate, Primăria Constanța îi pune la dispoziție în anul 1935 un teren de 40.000 de metri pătrați, pe care arh. Ioan Căpsuneanu realizează o superbă construcție în stil modernist având forma unui pachebot. Clădirea, în afară de cazino, mai adăpostea sediul clubului de yachting, sediul SALVAMAR, un restaurant și hangare pentru ambarcațiuni de agrement.

Pe terenul aflat pe malul lacului Siut-Ghiol, societatea mai dispunea de terenuri de sport și un mini-port. În anul 1937, Cazinoul-Salvamar era full-opțional.

Din păcate, în anul 1960, în era socialistă, pe când Mamaia

luase proporții, devenind o perlă a stațiunilor din sud-estul Europei, câțiva constructori care renovau clădirea au luat hotărârea de a scoate câțiva stâlpi și un zid pentru a mări salonul principal, clădirea prăbușindu-se parțial, iar mai-marii urbei hotărând s-o demoleze, costurile pentru refacerea ei fiind prea mari.

Primele două cazinouri din Constanța

În Constanța, după 1878, anul instalării administrației românești în Dobrogea, s-a pus problema sistematizării orașului și s-a început cu faleza din peninsula. Astfel s-a realizat bulevardul Regina Elisabeta, care la început avea doar câteva clădiri mai acătării: Casa Ed Harris (președintele Companiei englezești D.B.S.R.) spre port și, în capătul de nord, Hotelul Carol I, construit lângă Farul Genovez în 1879 după planurile arhitectului

Alexandru Orăscu. La capătul bulevardului, lângă Hotelul Carol I, mai exact între un chioșc de belvedere și Farul Genovez, s-a construit în anul 1880 primul cazino al Constanței - Kursaalul.

Construit din lemn și paiantă, Kursaalul s-a dovedit o construcție precară care a trebuit reparată destul de des. O furtună a distrus-o parțial în 1891, căzând și o bună parte din acoperiș. Astfel că la începutul anului 1892 Consiliul Comunal decide demolarea ei.

1892 este anul apariției celui de-al doilea cazino al orașului - Casinul - amplasat tot pe bulevardul Regina Elisabeta, pe partea dinspre mare, în apropierea actualului cazino.

Clădirea Casinului, așezată pe taluz, avea două terase suprapuse (cea de la nivelul inferior parțial acoperită) beneficiind de o priveliște impresionantă a mării, a falezii și a portului. Unul dintre antreprenorii Casinului a fost căpitanul Constantin Creangă, fiul scriitorului Ion Creangă și tatăl viitorului arhitect Horia Creangă, unul dintre cei mai mari arhitecți români ai perioadei interbelice.

Casinul, care era tot o clădire provizorie construită din lemn, a fost proiectat de arh. Cristofi Cercez. Vis-a-vis de Casin, pe b-dul Elisabeta, s-a inaugurat și un teren de low-tennis. Clădirea celui de-al doilea cazino fost dezmembrată în 1910, înaintea inaugurării noului Cazinou proiectat de arh. Daniel Renard în stilul Art Nouveau.

Constănțenii care și-au dorit un cazino impozant, care să rivalizeze cu cazinourile celebre din Europa, și-au văzut visul cu ochii ca urmare a deciziilor nr. 7 și 8 ale Consiliului Comunal luate în ședințele din zilele de 17 iunie și 19 iulie 1903. În urma acestora s-a semnat "actul de naștere" al actualului Cazino, prin contractul de angajare a arhitectului Daniel Renard, la 23 iulie 1903.

*Casinul alături de noul Cazino
aflat în construcție (1910)*

O istorie a Cazinoului din Constanța

Cazinoul din Constanța este un monument de categoria „A”, notat în lista monumentelor istorice naționale (L.M.I.) cu indicativul CT-II-m-A-02801. El este considerat de majoritatea constănțenilor simbolul orașului. La o conferință la care am participat despre stilul Art Nouveau în România, ținută la Oradea cu ani în urmă, Cazinoul din Constanța era considerat un monument Art Nouveau de cea mai mare importanță.

Coperta unei broșuri apărută după 1910

După cum se știe, Cazinoul, realizat de arhitectul Daniel Renard a avut o istorie destul de zbuciumată. Renard, care a semnat contractul pentru realizarea acestui cazino cu primarul liberal Cristea Georgescu în 1903, a fost înlăturat de la cârma construcției acestui edificiu de către conservatori în anul 1905, fiind preferat arh. Petre Antonescu. Antonescu a schimbat elevațiile Cazinoului, el preferând ca această clădire să fie realizată în stil neoromânesc, având funcțiunea principală de teatru.

Liberalii, revenind la putere în anul 1907, îl înlocuiesc, la rândul lor, pe Antonescu cu Renard, care schimbă iarăși unele fundații realizate de ing. Anghel Saligny pentru a ridica cazinoul după cum fusese proiectat inițial. Până în anul 1910, anul inaugurării, Cazinoul din Constanța, prin solicitările suplimentare cerute de către

*Fațada Cazinoului, așa cum o gândise
arh. Petre Antonescu în 1905*

membrii Consiliului Comunal, suferă mai multe modificări (extinderi atât pe orizontală, cât și pe verticală) la sugestia arhitecților Ion Mincu și Dumitrie Maimarolu. Dar cel mai mult s-a implicat în modificările proiectului arhitectul Victor Ștephănescu.

Daniel Renard, coleg și prieten cu Victor Ștephănescu (au terminat amândoi Facultatea la Paris între 1900 și 1901), a acceptat modificările acestuia, fațadele fiind realizate de Renard în stilul Art Nouveau. Unele modificări s-au terminat și după inaugurare, în anul 1912. Atunci, cu ocazia extinderii spre mare a etajului întâi, a dispărut și fereastra mare în formă de scoică, identică cu cea dinspre oraș.

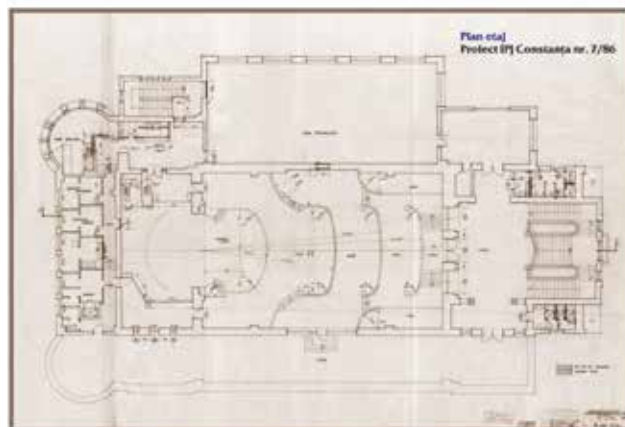
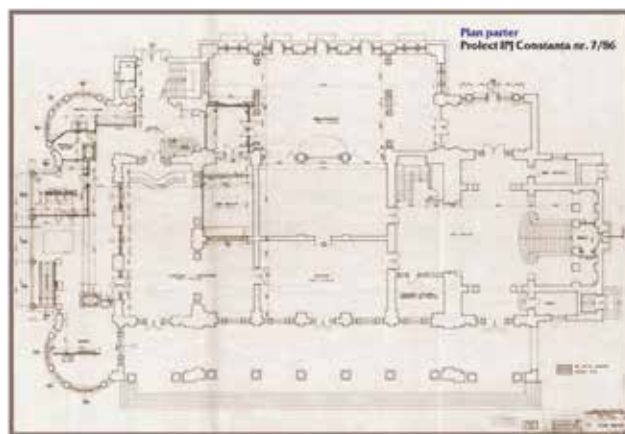

Deoarece Cazinoul a suferit, în urma bombardamentelor atât din Primul Război Mondial, cât și din cel de-al Doilea, el a fost reparat și reamenajat de fiecare dată. Într-o broșură, editată de Primăria Constanța în 1935, având titlul „Un an de gospodărie comunală”, sunt descrise realizările din anul bugetar anterior - printre care și reparațiile Cazinoului făcute cu ajutorul arhitectului Daniel Renard, chemat special pentru acestea. Renard avea în anul 1934 vârsta de 63 de ani.

*Diferite faze de extindere a Cazinoului
între 1908 și 1912*

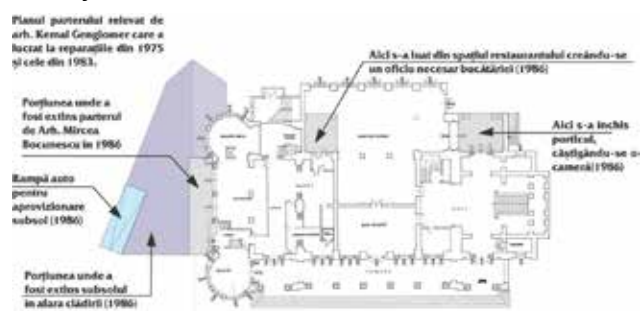
După 1947, în regimul comunist, Cazinoul a devenit sediul Casei de Cultură a Sindicatelor, iar pavilionul cu rol de restaurant din fața lui, realizat tot de Daniel Renard în anul 1912 (actualul Acvariu), a fost folosit pe post de Muzeu Arheologic. Între anii 1951-1952, Cazinoul a fost reamenajat cu ajutorul deținuților politici.

Înlocuiri de tâmplărie atât la interior, cât și la exterior, remodelarea ornamentației interioare, înlocuirea pardoselilor, a instalațiilor sanitare, electrice și termice, realizarea de picturi murale, vitralii, plafoane false și a unui mobilier adecvat. Fosta sală de spectacole a fost regândită prin realizarea de gradene (pardoseli coborând în trepte spre scenă) cu mese pe fiecare dintre cele trei palieri. La ora actuală, aceste gradene au fost demontate, revenindu-se la nivelul normal al etajului 1.

După anul 1958, Cazinoul a devenit o unitate de alimentație publică, cu rol de restaurant, atât la parter, cât și la etaj. După anul 1971, în fosta sală de spectacole de la etajul 1, dar și în sala dinspre mare, Sala Oglinzilor, se organizau nunți, s-au realizat în câteva încăperi de la subsol o a doua bucătărie, cu această ocazie fiind montate două montcharge-uri (mici lifturi de marfă necesare transportului pe verticală a mâncării). Totodată, pentru o mai bună circulație de la bucătăria spre etajul 1, s-a realizat o scară nouă pe colțul dinspre est al Cazinoului. Aceste evenimente iau și mai multă amploare în anii '80, astfel că, cu ocazia întocmirii proiectului pentru realizarea unor reparații capitale, se preconizează extinderea Cazinoului spre nord-est cu cca 2,50 m la parter și cu maximum de 8,00 m la subsol (sub terasă) pentru mărirea bucătăriilor de aici, realizându-se și o rampă auto pentru aprovizionare, o rampă care coboară până la nivelul subsolului.

Proiectul nr. 7/1986, realizat la Institutul de Proiectare Județean Constanța - șef de proiect arh. Mircea Bocunescu -, a avut o amploare foarte mare, realizându-se consolidări majore ale structurii, dar și refinisarea fațadelor,

“Chinurile” Cazinoului după revoluție

După anul 1989, prin schimbarea regimului politic al României, regăsim cazinoul în proprietatea societății S.C. Litoral S.A. cu funcțiunea de restaurant. După câteva procese, în anul 2000, Primăria Constanța preia Cazinoul de la S.C. Litoral S.A. și îl închiriază la diferite societăți.

În anul 2007 se încheie cu S.C. Queen Investment INC S.R.L. din Israel un contract de

concesiune privind Cazinoul pentru o perioadă de 49 de ani, dar în luna mai 2010 firma israeliană comunică autorității publice locale faptul că nu-și poate achita obligațiile contractuale, astfel că pe 16 mai 2011, Consiliul Local Municipal Constanța aprobă rezilierea contractului de concesiune.

La 24 august 2011 Consiliul Local Municipal Constanța aprobă transmiterea imobilului aparținând domeniului privat al Municipiului Constanța în administrarea Ministerului Dezvoltării Regionale și Turismului. Guvernul a aprobat în ședința din 4 ianuarie 2012 indicatorii tehnico-economici pentru consolidarea și restaurarea Cazinoului Constanța. Valoarea totală aprobată a investiției era de 39.229.000 de lei, inclusiv TVA. Investiția urma să fie finanțată prin bugetul Ministerului Dezvoltării Regionale și Turismului și pentru restaurarea lui este încredințat Companiei Naționale de Investiții (C.N.I.) pentru a organiza licitația în vederea numirii unui constructor pentru această restaurare.

Deoarece primarul de atunci al Constanței, Radu Mazăre, a considerat că se târăgănează organizarea licitației, în anul 1912 primăria recuperează cazinoul de la minister la primărie și încearcă să-l vândă pe piața internațională.

În martie 2013, președintele Consiliului Județean Constanța, Nicușor Constantinescu, a anunțat că a fost aprobată finanțarea pentru reabilitarea cazinoului, lucrările urmând să fie realizate cu fonduri europene. Investiția era de 10 milioane de euro. Dar totul a rămas la stadiul de proiect.

În 2014, primarul Radu Mazăre a mers în

Elveția pentru a discuta modalități de colaborare cu reprezentanții celui mai mare cazino din Europa, aflat la Lugano, dar fără rezultat, după care, tot în 2014, consilierii locali au votat transmiterea cazinoului în proprietatea Ministerului Lucrărilor Publice cu promisiunea că Guvernul va aloca cele 10 milioane euro necesare pentru renovare. A fost astfel evitată o restaurare pe bani europeni care le-ar fi impus autorităților transformarea lui în muzeu.

Istoria recentă a Cazinoului este cea a celor patru licitații sub tutela Companiei Naționale de Investiții (C.N.I.). Aceasta începe în 2014, când Cazinoul a fost predat de Primăria Constanța către C.N.I. în vederea reabilitării. În 2015 au fost alocați, pentru prima dată, banii pentru restaurarea monumentului (8,5 milioane de euro), iar demersurile juridice au început. Timp de trei ani au fost anulate tot atâtea licitații, după ce mai multe contestații ale firmelor participante au fost acceptate de instanțe sau de Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor (C.N.S.C.).

După ce a fost refăcută documentația, în anul 2019 s-a organizat a patra licitație. Câștigătoare a fost declarată o asocierie de firme, însă și această licitație a fost contestată la C.N.S.C. Societatea care a contestat cea de-a patra licitație a renunțat, la sfârșitul anului trecut, la cererea depusă la Consiliul Național pentru Soluționarea Contestațiilor, așa că avem un câștigător! Lucrările de proiectare și de reamenajare pentru Cazinou au început pe 15 ianuarie 2020, de ZIUA LUI EMINESCU!

O fotografie inedită cu cel de-al doilea Cazino abandonat și noul Cazino, încă cu schelele pe el – la începutul anului 1910.

